

תולדות יצחק

פרשת ויצא יעקב

ענין יצחק שדה ארם ויעבוד ישראל בארם וכלה סמך :
ונכניס הפלס יו את ישראל מעמנו ונומר
(פסע יב)

ויברח יעקב

הושע הנביא עליו השלום הוכיח ישראל והודיעם כמה חסדים עשה הקב"ה לאבותינו ולנו נבמה מעלות טובות למקום עלינו. הודיענו באלו המסוקים ענינים גדולים שצריך לנו ולהשגיל בהם יתחלה הודיענו ענין יעקב אבינו איך היה נרדף ולבסוף האלהים בקש נרדף וכל צרותיו היו לטובתו. כי פדה יי את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו. כמו שבא בזה הפרשה בענין לבן כמה מיני עלילות העליל עלינו וסבל בסבר פנים יפות ולבסוף הצילו השם ולא יכול להזיקו בשום גזק וכן קרה לו עם עשו אחיו כי נרדף מפניו ויצא מביתו ומשולחן אביו וכפי קבלת רבותינו ר"ל שלח אלפז אחרינו וכמו שכתוב על רדפו בחברת אחיו ושהת רחמי והצילו השם מידו וכל זה רמז והבטחה גדול לגלותינו כי אנו בניו ויש לנו לאחוזו דברנו ולסבול הענין בסבר פנים יפות ולהצדיק דין הצור עלינו כי בסוף יקרה לנו כמוהו וכן נרמז בכאן והבטחנו והיה זרעך כעפר הארץ בתמלות השפלות כעפרי. ופרצת ימה וקדמה בכל ארבעה רוחות העולם ולכן כפל לו העולם והיה שוכב עליו הכתיב הארץ אשר אתה שוכב עליה וגומר לדעת המדרש והבטחנו שתהיה נוחה ליכבש לפני זרעו ולפי המשט היה שוכב במשתתנו של עולם והחזיק בו וכאלו כפל לו העולם וכל זה הבטחה ליהונו כמו שאמרנו שכל מה שאיירע לאבות סימן לבנים.

זכמו שענין אברהם אבינו רמז לגלות מצרים וענין יצחק עם אבימלך רמז לגלות בבל כמו שאמרנו. כן עין יעקב עם אחיו רמז לגלותינו ביד אחינו בני אדום וכמו שהצילו השם מידו כן יצילו מיד אויבינו ועל זה אמר הנביא המודיע זה ויברח יעקב כי ברח מפני הארץ ובא אל שדה ארם ופגע בו הרוב לבן הארמי על כן אמר שדה ארם ואמר ויעבוד ישראל באשה פירוש בעבור רחל כי בעונה עבד דכתיב ויעבוד יעקב ברחל וכתיב הלא ברחל עבדתי עמך. וכן מקדים אותה הכתוב כרחל וכלאה וכתיב בני רחל אשת יעקב ובאשה שמר פירוש בעבור אשה שמר הצאן אחרי כן הודיענו ענין גדול במסוק השני ובנביא העלה יי וגומר כי בתן השם לנו ג רועים נאמנים יעקב שהיה רועה כמו שאמר בכאן ובאשה שמר והב' משה רבינו שהיה רועה נאמן. כמו שכתוב ומשה היה רועה את צאן יתרו וגומר והג' דוד המלך דכתיב מאחר עלות חביאו ו על זה אמר בכאן ובנביא צמשר יאלו הג' רועים יש להם קשר גדול במדותם וכמו שאמרנו מעמים אחרות ילבעבור כי מלאכת הרועים אומנות נקיה ומלאכת רחמנות כמו שכתוב כרועה עורו ידעה וגו'. כי הוא רחמן גדול שמנח תמיד יעוררו ומעין המרעה הטוב ובחיקו ישא העלות ובזרועו הסלאים ירפא החולה ויחבוש הנשברת וישוב בקרת בלילה ולהורכב ביום דכתיב ביעקב חייתי ביום אכלני חורב וגומר ולכן נקרא השם דרך משל רועה ישראל. ואלו הם הג' רועים זכינו על ידם לשלשה כתרם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות יעקב ראש האבות משה ראש הנביאים דוד ראש המלכים. וכן צריכין האב והנביא והמלך להיותם רחמנים ולכן רמז לנו הנביא הושע כל אלו המעלות שהיו בישראל ועל כלן מעלות הנבואה

ביחד כל שכן שנים עשר היינו דכתיב ושיחת רחמי רחמן כתיב אמר עון שהיה בר עונשין. וחטאת אמו שהיה בבטן והוא כמו שגנה ועוד שם כי בעבור זה היו נשי עשו מורת רוח ססרבן ומרגזן כדי שיצאו מן הבית ויקח יעקב הברכות שלא יגלו הענין. ויש דעת אחרת על שחציין בשכינה בשע' העקידה והארץ לו עד עתה בזכות אברהם ועל סבת הברכות וספר הכתוב אחרי כן ענין הליכת יצחק לאבימלך כי הוא רמז לגלות בבל כי ירדה אברה למצרי יהמו לגלות מצרים והליכת יצחק לאבימלך לגלות בבל. והליכת יעקב לבן לגלותינו. ואמר לו אל תרד מצרימה כי אתה עולה תמימה. וספר הכתוב הכבוד הגדול שעשו ליצחק כמו שעשו לבני בנימין בבל ולא עבדום וענו אותם. והיו גדולים קרובים למלכות ובנו בתים שמיזנסעו שם פרמים. ובמו שכתוב בכאן וירע יצחק בארץ והיא ולבסוף אמרו לך מעמנו כמו שאמ' כורש מי בכם מכל עמו ועל לירושלים ואחרי כן הלכו לירושלים אליו וחזרו עמו בבית. והן קרה לבניו בענין בית שני כי בתחלה היו פרמים ידיהם מן הבנין ואחר כן נתנו להם רשות והחזירו ואמרו די ליהוון מהקרבין בתחזוק ונומר וכן אמר בכאן ראה ראינו כי היה יי עמך וגומר אם תעשה עמנו רעה וגומר יאמרינו במדרש ונשלחך בשלום לא די שלא עשינו לך רעה אלא ונשלחך בשלום. משל לארי שנתחב עץם בנרנו ולא מצא היה שיעצאנו מצא הקורא שצוארו ארוך אמר לו תן לי שכרי ואני אוציאנו. אמר לו אני אתן לך כרצונך הכנים צוארו וחוצאו אמר לו תן לי שכרי אמר לו לא די לך שנכנסת בפי ויצאת בשלום וספר הכתוב ענין הנארות שחפר יצחק. ואמרו במדרש כי הם רמז לשלשה מקדשות כי כל עניני האמות וספורים ומעשיהם הכל רמז לבנים. כתיב המא ויחפרו עברי יצחק בנחל רמז לבית ראשון כי שם הנחל היוצא מבית המקדש כמו שכתוב ביהוקאל ויצאור שם באר מים חיים כי משם תצא הוראה כדכתיב כי מציון תצא תור וכת' ויריבו רועי גור ויקרא שמו עסק כי חיתה מריבה ומחלוק כבית הראשון כי יצאו עליו בעסקין עד שנחבר אחר כן ויחפרו באר אחרת רמז לבית שני. ולא מצאו מים חיים כי לא חיתה שם השכינה ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה וכן כתיב במחלוק בית ב כתבו שטנה במלכו אחשוור' בתחלת מלכותו וכתבי ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה רמז למקדש הג' העתידי ליבנות לזמן המשיח ועל כן אמר ויעתק כי היה אריכות גדול בית שני לבית ג' ולא רבו עליה כי הבית העתידי יבנה בלי ריב ומצח' ויקרא שמה רחובו כי יהיה יתר גדול מן הבתים הראשונים וכמו שאמר הנביא ויצא עוד המדה וכתב בנבואת יחזקאל שהוא הבנין העתידי ורחבה זנסכה למעלה יי באותו זמן ירחיב השם גבולנו וכמו שאמ' הכתוב ואם ירחיב יי אלרדך את גבולך ומלת אם במקום הזה אינה אפשרית אלא ודאית כמו ואם יהיה היובל לבני ישראל כי באותו זמן ירש' העמים הכתובים במרשת בנין הבתרים ומן בארץ שכל העמים יעבדו לשם שכם אחד ולא יהיה ששן ומחריב כי יתקיים מלכותנו לעדי עד לעולם יש וכמו שנבא דני' על מלכותנו ובימייהו ד' מלכיא אנון יקום אלה שמיא מלכו די לעלמין לא תתחבל ומלכותה לעם אהוין לא תשתקק וגומר.

יורדים כמו שאמר עושה סולמות זה ברים זה בשפיל ועל הרוב צדיקים יורדים והרשעים עולין הראה לו זה על עניניו עם עשו וכמו שרמזו והנה סולם סמל נכבד נצח מלאכי אלהים עולים גלבוני נצח וחביריו יורדים לדניאל וחביריו ומורה עוד כי כל המציאות נעוץ סופו בתהלות סוף בעלת הדומם עם מעלת ראשית האזכוח וסוף הצומח עם ראשית ב"ח שאינם מדברים וסוף ב"ח שאינם מדברים עם התחתית ב"ח המדברים וסוף ב"ח המדברים עם תחתית המלאכים וזה נמצא גם כן בדבריהם ז"ל כי נמצא עכבר הציני אדמה הציני בשר וככתב הרמ"ז במסכת הולין בפ' העור והרושב במשנת ביצת השרץ אמר כי זה הענין מפורסם מאד ורבים אוכרים שראוהו ופציאות ב"ח כמו זה בתנועע בכלו הוא ענין מבהיל מאד ע"כ וכתב הוא ז"ל כי כל דבר מזה המראה רופזו לענין והנה סולם ענין אחד מוצב ארצה ענין שני וראשו מגיע השמימה ג' והנה מלאכי אלה ארבע עולות ה' ויורדים ו' והנה ג' צב ע' ו' ע"כ ויש לרש"י ז"ל בזה הענין וכמה מדרשות רומזים לענינים גדולים יש מחול סוברים בי אלו המלאכים שיצאו עמו מן הארץ הקדושה עולים ואחרים יורדים ללוות בהוצאה לארץ וכן מצינו בחזרה ויפגעו בו מלאכי אלהים ולפי דעת רבי אליעזר הגדול היתה זאת המראה כמראה בין התרים הראהו ארבע מלכיות ומעלתן ואובדן זה טעם מלאכי אלה כענין האמור בדניאל ושר מלכות פרס וגומר ושר זון הראהו שר מלכות בבל עולה ע' עוקן ושר זון ק"פ עוקן ושר אדום עולה ואינו יורד תמה יעקב אמר הקדוש ברוך הוא ליעקב שיעלה למעלה להורידו אם רוצה ולא רצה לתועלתו כמו שמוכר באבריהם כי בחר בגליות יותר מניהנם דכתב אם לא כי צורם מכרם והבטיחו השם להורידו וכתב אם תגביה נאשר ואם בין כוכבים וגומר וכתב אך אל שאל תורד והבטיחו השם להיות עמו ועם זרעו דנתיב והנה אנכי עמך והבטיחו לשעה ולתמיד כי הוא היה מיוחד באד מלגן כי היה יורע אותו שהוא רבאי והשבים בכרך ומצא שנים עשר אבנים ששם כראשותיו שחזרו אבן אחת וכל זה רמז שיעמיד י"ב שבטים ושהיו גוי אחד באחד ואין ספק כי גלה זו המראה לנשי רחל ולאה ולכן היו בתאוות להעמיד כל אדות יותר מהביתר או שהיו גביאות כדעת רז"ל וידעוזה ולכן היו גינתות שפחותיהן לבעלה כי אין דרך נשים להרבות נשים לבעליהם וראינו כי לאה היתה מתאוה להרבות בנים יותר מכלם כי היו לרח ד' בנים ונתנה שפחתה לבעלה ואחרי בן אמהה אלי תנא כי שכור שכרתך ויש בזה ענינים נגלה ונסתר הנגלה כי היתה שנואה על הרמאות שעשה לבן ליעקב שנתנה במקום רחל והיתה מתפחדת שמא יגרשנה ותפול לגורל עשו כמו שהיתה יראה קודם לכן שהיו אומרים העם לרבקה שני בנים וללכן שתי בנות הגדולה לגדול והקטנה לקטן והיתה בוכה בכל יום ונעשו עיניה רבות ועל בן לא היה אביה שולחה עם הצאן והיה שולח לרחל הקטנה ועל זה אמרה בן הראשון כי ראה י"ב ענין ובשמעון כי שמע י"ב ובלוי ילוח אישי כל זה בעבור השנאה ולמדנו מזה הענין צניעו יעקב שלא טח ולא הקל ראשו בסיפור עם לאה שאלו שזן עמה היה מרגיש בה כי הוא היה בקי בקול וכל שכן לאהל שבעה שנים שהורגל עמהם אבל בעל בעילת מצוה כמו שכפאו שד ומירש כדברי חז"ל כל זה למדנו אנכי סיפורי הכתובים ויש דרך נסתר בי לאה היתה יודעת שרחל היתה בת זוגו של יעקב מדת דרום וגם רחל היתה יודעת שהיתה קרובה אליו מדה אחת וקצת אחד לשניהם אבל לאה היא שפאלת והשבה כי בתרבות לו הבנים תתקרב למדתו ולכן היתה

הנביאה וזה הוא מכלל חסדיו הגדולים שעשה לישראל שהעמיד הנביאים להם להודיע עניניו וסודו וזה המעלה היתה בישראל בלבד ולא בשום אומה ולטון והוה שאמ' להם הנביא ודברתי על הנביאים וגומר כלומר חסד גדול עשיתי תמיד עמכם ובמו שאמר כי לא יעשה יי אלהים דבר וגומר ובהיות הנבואה מעלה גדולה לישראל היה מוכיח להם הנביא ואומר ונבניא העלה יי והשם יתברך התחיל לעשות חסד עם יעקב אבינו בשפירש מכות אביו ואמו ומדרש רבותינו שיצא מכל מולדתו עצב ונאנח ושהיה הולך בדרך רחוקה ומתפחד ושהיה לו לגור עם לבן הארמי נראה לו השם במדת רחמים וניחם אותו ודבר על לבו והבטיחו בשמירתו ושישיבהו אל חיק אביו והכניסו בחדריו דכתיב והנה יי צב עליו יש רז"ל מדרשים רבים חלוקים בזה המראה באיזה מקום היתה יש מי שאומר שהמראה הזאת היתה בבאר שבע ודעתם בזה כי בחברון נתברך יעקב כי שם היה גר אביו ושם מצאו כשחזר דכתיב ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא וגומר ואין ספק כי שם נתברך כי כבר היה זקן ועיניו כחות ולא היה הולך אנה ואנה ולזה הדעת חזר יעקב לבאר שבע אחר שפירש מאביו בחברון והלך שם כי הוא מקום תפלת אבותיו ליטול רשות מהשם ולהתפלל שם ולן שם זכא לו החלום מהסולם וזהו ויצא יעקב מבאר שבע ושב לבאר שבע ויפגע במקום ההתפלל שם ויחלום ספר מה שחלם ילפי דעת זו היה הסולם רגליו בבאר שבע ושמועו בגנד בית המקדש ולמחר יצא מבאר שבע ובא לחרן ושם האבן אשר שם מראשותיו כנגד שימועו והוא שער השמים היא נגד ירושלים כי לן שם באותה הלילה במקום השכינה כי הוא קרא למקום אשר שם האבן בית אל וקפצה לו הארץ ובא לחרן בימיו ויש דעת אחר כמדרש כי יעקב בבאר שבע ונתברך כפשוט הכתובים כי למעלה כתיב ויעל משם באר שבע וכתב ויקרא אותה שבעה על כן שם העיר באר שבע וסמך ליה ויהי כי זקן יצחק ונצטרך לומר שנמטר יעקב מאביו ונתקט משם יצחק בחברון כי שם מצאו כמו שאמרנו והמדר הזה יפרש כי יצא מבאר שבע ופגע בהר המוריה והיה היום גדול וחיה רוצה יעקב ללכת משם ואמר הבה צדיק זה בא לבית מלניו ויפטר בלא לינה ובא השמש ולן שם וחלם וראה הסולם תחת רגליו כהר המורי ושימועו בבית אל ואמר על מקום השכינה בית אלהים ועל השימוע שער השמים ושם האבן במקום השימוע כי לדעת כלם השימוע שהוא ראש הסולם שם שם האבן ורשי ז"ל עושה שלשה חלקים מן הסול' ראשו ורגליו ואמצעיתו שהוא שימועו לדעתו רגליו בבאר שבע וראשו בבית אל ושימועו ירושלים נטה לדעת הראשון אבל אין נראה מקו המדרגה ההוא שעשו ענין מאמצעיתו כמו שכתב הרמב"ן ז"ל וכפרק גיד הנשה וכפרק חלק אמר כי מטא לחרן אמר איפשר שעברת על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי כי ייח דעתיה למיחדר נעקר הר המוריה ובא לקראתו ולדעת כולם נעשה לו ב' קפיצות וילך חרנה בר יומיה וכשרצה לחזור להר המוריה נעקר הר המוריה ובא לקראתו ולדעת כלם נעשו לו נסים גדולים ונפלאות גדולים להראותו כי יי עמו ולא ירא וענין הסולם הזה יש בו רמז לענינים גדולים ובמלאכים העולים והיורדים כי המראה הזאת כולל דברים רבים מעולם השמל ומהם מענין העליון ועל זה אמר הנביא ודברתי על הנביאים כמו עם וכמו ויבואו האנשים על על הנשים ואנכי חזון הרבתי כלומר שרומז דבר הנביאים וענינים רבים וכדי הנביאים אדמה שעשה להם דמיונות רמן הסולם מורה ענין העולם הזה שהוא סולם אלו עולין ואלו

ויצא יעקב

באת צרה והוא היה ראש הנודרים והוא שאמ' דוד המלך עליו השלום נדר לאביר יעקב • והיה זה כשהיה משים לדרך פעמו • ועשה ד' דברים הצריכין לויצא לדרך • האחת תפילה • הב' צדקה • הג' דברי תורה • הד' הכנתה בשם יתברך • והוא צדק לפניו יהלך וגומר ומלת צדק כוללת אלו ד' דברים תמלה כמו שדרשונו ל' הויצא לדרך יתפלל תחלה ואחר כך יצא דכתיב צדק לפניו יהלך • צדק כמשמעו תורה דכתיב צדק צדק תרדוף הלך אחר בית דין יפה •

הכנתה דכתיב ובצדקה בטהתי וכן עשה יעקב התפלל דכתיב ויפגע במקום ואין פגיעה אלא תמלה שנאמר ואתח אל תתפלל בעד העם וזהו ואל תשא בעדם רנה ותמלה ואל תפגע בני • צדקה עשר אעשרנו לך • תורה נשמך בכאר שבע י' ד' שנים • הכנתה אם יהיה אלהים ואחר כך וישא יעקב רגליו • ואמרו במדרש שלשה המה מטיבי צעד אלו הם תורת תמלה צדקה • וד' מטיבי לכת זה הכנתה כי היא כוללת הכל וגדולה מכלם • ואמר אלו דברים אם יהיה אלהים עמדי שלא אעבוד אפוד ותרפים בבית לכן • ושמיני משפחות דמים • דכתיב ועמשה לא נשמר בחרב אשר ביד עאב • בדרך הזה מגלוי עריות דכתיב כן דרך אשה מנאמת ובעבור שאיחר נדרו עברו בני ביתו על כלם • ע' דכתיב את אלהי הנכר • שמיכות דמי' בשכם • גילוי ערו' בדניה • ועל משש הדברים היה מפורד מאד מרמאות לבן וגם יצחק אביו היה מפורד מאד מזה והוא מה שאמר ללבן לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחדו יצחק היה לי בלומר מהו שהוא מפורד עליו עמד לי • ויש אומרי' לולי פחדו יצחק שאינו מסהר הליכתי מפחדו שלא אמצאנו בחיים בי עתה וגומרי' ויש מפרשים פחדו יצחק היה נשכב לעקידה והיה קורא אותה פחדו יצחק • ועל דרך הקבלה הוא סוד רומז למדת יצחק ואמר ופחדו יצחק רוצח לומר שיתנהג עמו באותה מדה בנחת ובמדה רפה וזה היה לי כל' בעוריו וכלל כל המדות ברמו והזכיר אברהם לרמוז למדת החסד • שעשה עמו והזכיר אביו כי על כל פנים היה צריך לו ואחר כך ופחדו יצחק ומוה אנו אומר פחדו יצחק עננו וחשם שמע תמלותיו והצילנו מרמאותיו • כי אף על פי שהחליף משכורתו עשרת בונים שלח מלאכו והיה מביא העתודים • מעורר לבן ועולים על הצאן להוליך עקודים נקודים וברודים בראותו העול והחשם שהיה עושה לו לבן • מזה הורשה יעקב לעשות תהובלות במקלות • כי רבים יתמחו היאך עשה יעקב זה הרמאות • ויש אומרים כי התנה על זה שיעשה כל יכולתו בדרך טבע ויא' כי לבן התחיל תחילה לבשל התנאים כי לא היה התנאים אלא להסיר השלמים והוא הסיר גם כן העתודי' ולא היה לו להסיר אלא הקטנים כל שהו הסיר הוא הגדולים את: התישים על כן הורשה יעקב לעשות כל מה שאיפשר דכתיב עם עקש תתפלל • ויא' כי לא עשה זה אלא בעדרן אחר שהמלאכים הביאו העתודים • מעורר לבן וילדו עקודים ושם אלו המקלות בפני צאנו שילדו כך • ואין צריך שכבר הורשה דכתיב עם עקש תתפלל בדרך טבע לעשו תחבולות וכמו שהוזכר בהגדת מנלה על הכתוב ויגד יעקב לרחל כי אזי אביה הוא אחיו אגא ברמאותיה ומי שרי ליה לצדקי' למענד רמאות אין דכתיב עם עקש תתפלל ומאי רמאותיה וכולי • אחרי כן שלח מלאכו ואמר לו השמר לך מדבר עם יעקב וגומר פירש רבינו תם ל' השמר שלא תדבר עמו דברים טובים דברי ריצי' כדי להחזירו עסק • וגם מלהחזירו בדברים רעים ומשטמה כדי שיחזור ואחרי כן נשא רגליו והלך וראה הבאר וגם בוו המראה רמז לו הכנתה גדולות לו ולזרעו כמו שאומרים ל' והנהבאר זה בארץ של מרים כי מן הבאר הזה יצא יעקב • ויש שיש רבוא והאכן גדולה זו

ושכנתה

היתה עושה כל זה ומאסה בחודאים ויצאת לקראתו • ואמרה אלי תבא • ואין דרך הנשים לומר כך אפילו המופקרות כש הצנועות אלא בעבור זה הענין ואמרו ל' כי על זה חמסידה רחל להקבר עמו על מיאוסה בכיאת הנביא אליה שהיא היתה שונחת במה שאמר והפסידה קבורה ובנים ונשכרה לאה שנקברה עמו ובנים היו לה • ועל זה אמרו במדרש זאת הפסידה וזו הפסידה זו נשכרה וזו נשתכרה וזו וזו נשכרה וזו הפסידה הב' שבטים שילדה לאה יששכר וזו נשכרה וזו הפסידה כי רחל היתה ראויה לארבעה שבטים והפסידה גם כן שלא נתייחדה עם הצדיק בקבור • ולא הפסידה בכורה כי בסבת צלבון הקבורה התנצל יעקב מיוסף ונתן לו הבכורה ואמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי וזו נשתכרה בכבורה • ויעקב חשב בקבורו במערה את לאה כי רחל בכל מקום שתקבר היא עמו וכל זה לראיה שהיו נביאות • ועל זה היו אופרות בבני שפחותיהן ואבנה גם אנכי מסנה • כי הבנים שלהן הוא • וכן בענין דינה שדנה בעצמה • וחשם נמל בה כפי מחשבתה ויצאו מסנה כחונה ולויה ומלכות • ואמרה הפעם אודה שהיתה יודעת הענין ואו עמדה מלדת ולא היתה ראויה לילד יותר ויש בקצת הדרשות שנולד משפחתה אליו הנביא וזמרע גד הוא • ונקרא גד על שנולד מהול מלשון גודו אילנא ולכן נקרא איהו הגלעדי ולכן משימין כסא לאיהו בני המילה עד שהוא • ועוד שיהיה בם ש כמו גד שהוא מול כמו שאו' ל' גד גדי ויסניק לא בא גד מול שוב כל זה לראיה ולזכות לאה וכן הוא בבראשית רבה בא גד גידא בעלמא מי שעתיד לגדר משתייהן של אומות העולם ויא שם כי הוא מבני רחל דכתיב ומבני בנימין אליהו וזבד • וירוחם פעם אחת נחלקו דו' בזה אלו אופרים מבני לאה ואלו אופרים מבני רחל נגלה להם אליהו אמר להם מפני מה אתם חולקין אני • מבני בניו של רחל ומכל זה נלמוד כי ידעו המראה הזאת וידענו מעלת המראה לכמה ענינים רומזות ועוד אלו' שמעלות הסולם חיד' לרמוז כי השיג בוו המראה גנין המרכבה וענין ד' רגלים העתידים לצאת ממנו • ועוד אמרו ל' שענין מתן תורה רמז לו כי סולם עולה כמנין סיני שבו עתידין בניו לקבל התורה והוא מלאכי אלהים עולים ויורדים ברמז זה לפשה ואהרן והז שם ארבעה מוציאות משה ואהרן וקנים ושאר ישראל •

ועוד כי עתידין לצאת ממנו כהנים ליום ישראליים ומלכות בית דוד כמו שחלקן דוד בית ישראל בית אהרן בית הלוי יראי • ויש רמז לו באלו המלאכים העולים ויורדים כי כל הנעשה בארץ ההיא על ידי השמים כמו שכתוב התהלכנו בארץ • והכל בגזירת עלין כמו שאמ' דניא בגזירת עירין וגו' ואמר גזרת עילאית היא ותודיענו כי כל זה לשאר האומות אבל הוא חבל נחלתו דכתיב וחנה • נצב עליו כי הוא חוזר ליעקב ומוה למדנו כי האבו' הם המרכבה • וזה הוא שאמרינן בבראשית רבה תרכוסא של ג' רגלים הראו לו ואמר לו אתח רגל שלישי לכסא כל אלו המעלות • ויותר שהם מוכרים במדרשים הראה ליעקב בוו המראה והשכים כפחד גדול דאמר מה נורא וגומר אמר במדרש מה נורא זה בית ראשון שהיה יתח' שם השכינה שנאמר נורא אלהים ממקדשך • אין זה כי אם בית אלהים זה כית שני שלא היתה שם שכינה • וזה עקר השמים זה בית שלישי בית שהוא מכוון כנגד שער השמים לנבואה ולתפילה ולקרבן כל זה ראה במראה • ועוד שם וירא מהגלית כשראה האבנים ששבו אבן אחת שמח נשל רגל ימינו השביע אותן עד התהום • והוא אבן השתיה ושם שבור הארץ והיכל • וירד לו שמן מן השמים ויעקב על באשה וקרא למקו' בית אל • וירד יעקב וגומר מכאן שנוודין

השכינה דכתיב משם רועה אבן וגו' וכוונתם כי המראה רמז לעתיד וכן אמרו כי מעט אשר היה לך לפני פלוני אחר ע' כתיב הכא מעט וכתיב התם במתי מעט ויפרוץ לרוב ס' רבוא עזרים ואמרו ס' רבוא כלבים היו לו ליעקב ור' פלוני אמר קכ רבוא ולא פלגי דאמר ס' רבוא כלבי כלב אחד לכל עדר וסאן דאמר קכ ב' כלבים לכל עדר ועדר ובוה רמוז עניינים גדולים ויעוד שם וירא והנה באר בשדה זה ציון ובית המקדש והנה שם שלש עזרי צאן אלו השלשה פעמים בשנה שישאל עולין לרגל' כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים זה ציון דכתיב כי מציון תצא תורה והאבן גדולה היא אבן שתייה ונאספו שמה כל העדרים אלו כל ישראל מלבוא חמת עד נחל מצרים והשקו את הצאן כי משם שואבים רוח הקודש והשיבו את האבן מונח לרגל הבא' דא' והנה באר בשדה זה בית המקדש ג' עזרי צאן אלו ג' בתי דיני שהיו שם א' בפתח הר הבית וא' בפתח העזרה ואחת כלשכת הגזית והוא סנהדרי גדולה כי מן הבאר ההיא וגו' כי משם יוצאה תורה לכל ישראל דא' באר זה בית המקדש והנה שם ג' עזרי צאן א' שלש מלכיות שמלכו בהם כשדים פרסי' ויוני' כי מן הבאר ההיא וגו' משם העשירו כל האומות והאבן גדולה שכינה הנקרא אבן ישראל ונאספו שמה כל העדרים צור ואדום ויתר כותים וגללו את האבן הסירו השכינה ומסלקין השכינה והשקו את הצאן כי משם העשירו כלם והשיבו את האבן לעתי' לבא והיא האבן הראשה שראה זכריה על אבן אחת שבע עינים וכתו' והוציא את האבן הראשה שיבנה הבית ותשוב השכינה למקומה כל א' המראות הגדול' ראה יעקב בלכתו להנטיחו לו ולבניו כל זה הבטחה גדולה לנו ועל זה היה מבטיח הנביא באמרו ויברך יעקב וגו' כמו שהלך הוא בפתח גדול וסבל כמה עניינין ומכלם הצילו השם וקיים לו הנה אנכי עמך ושמרתוך בכל אשר תלך והשיבותיך כי יהיה השם עמנו וישמרנו מכל צרה וצוקה ויחזירנו לארצנו במקומו לציון ולירושלם כי משם תצא תורה כמו שאמר הכתוב והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' והלכו גוים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אלו בית אדני יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם :

פרשת וישלח יעקב

כי נתחננולת תעסס לך טלמסה ותסועס כרוס יסן : (טסלי כד)

כי בתחבולות

שלמה העה הודיענו בורה הפסוק כי ענין התחבולות הוא צורך גדול בענייני העולם הזה ואמר במקום אחר מחשבורה בעצה תכון ונתחבולות עשה מלחמה ואמר באין תחבולות ימול עם וגו' אמר כי אם לא בתחבולות לא לאדם לחיות בעולם הזה ואם לא יבקש תחבולה להיבן צרכיו וענייניו ימול ולא תהיה לו תקומה והנה מצאנו כי יעקב אעפ שהיה השם עמו כמו שהבטיחו והנה אנכי עמך וגו' אעפ כן השתדל בכל כחו לבקש צרכיו ולאסוף ממנו שלא יצטרך לכריתו וציער גופו כיום וכלילה ולא סמך על הנס ועשה תחבולות בענין המקלות לרמוז כי צריך כל אדם לפקוח עיניו בדברי הצרכין לו ולא יהיה עצל בדבר כמו שאמר עד מתי עצל תשכב

ואמר מעט שנות מעט תנמות וגו' ובא כמהלך רישך וגומר ופירוש אלו הפסוקי ידוע וכן אם יקרה לו ענין שהוא צריך ליהרר ממי שהוא רוצה להזיק בשום ענין כי ידוע שבבעי בני אדם משונים אלו מאלו ולכן יש ביניהם שנאה וקנאה ותאוה ותחרות ומלחם המות' ולכן הזהיר שלמה בפסו' שהתחלנו לחכם הנלחם שיעקש תחבולות ועיסות להנצל מאויביו אם לבקשת שלום אם להשחית את סמונו אם להבטל להכנע לפניו אם לכח להראות לאויביו שהוא אמיץ כח כמו שאמר שלמה למעלה מזה הפסוק ואיש דעת טאמץ כח סוף דבר שיעקש ההצלה ולא יסמוך על הנס ועל זה אמר במקום אחר אשרי אדם מפתח תמיד' רוצה לומר שיפתח סמך שיוכל לבא בדרך סכנה ולא יסמוך על זכותו ואחר שעשה כל מה שיוכל שלא יחזיר ויראה חולשה כי זה הוא סכנה שיתחזק שכנגדו ועל זה אמר שלמה חרדת אדם יתן מוקש בדרך שעשה יעקב אבינו כי אחר שראה כי יש לאל יד אדוני להרע לו לא סמך על צדקתו ואעפ שהוכחט מהשם פחד שלא יגרם החטא ועל זה נכתב הענין ללמד הדורו שנאחזו תמיד דרכו ולכן אם הנביא דבר שלח ה' ביעקב ונפל בישראל זרעו ביד זרע עשו ושנעשה אנחנו הדרך שעשה הוא ועוד אמרו דבר שלח ביעקב ונפל בישראל שפשט איסורו בכל ישראל ר' כי מה שאירע ליעקב עם שרו של עשו בענין האבק עמו וכל מה שקרה לו באותו ענין הכל נפל בישראל רצוה לומר בגלותינו זה' ויש לנו לאחוזו דרכו כי הוא סבל כמדת צרות וכמה דחקים והיו כל ימיו מכאובים ומעט ורעים וסבל הכל בסבר פנים יפות וכבר אמרנו בפרשיות שעברו שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים וכבר קבלו אל כי פשע יעקב בזה השליחות לשלוח לאחיו מלאכים ולעורר אותם כי הוא לא היה משיש לב על זה' ואין זה מן התחבולות לעורר הישג במו שחזיק באוני הכלב לעורר ריב' וזה בכלל חרדת אדם יתן מוקש ולכך אמרו על זה הענין שעש' יעקב מחזיק באוני כלב עובר בתעבר על ריב לא לו' כוונת לומר כי זו השליחות היה סבה שנתעורר עשו ובא לעשות לו רע כמו שאמרנו למקומו היה הולך וסבב חזרתו והלך לקראתו וכן קרה לנו והיתה סבת גלותינו כי מלכי בית שני נכנסו פחד בלב ושלחו לרומיים לכרות ברית עמם ותפשוהו שם וכן עשה יעקב שנכנס לפני אחיו קודם זמן שלא היה זוכר הענין והזכירנוהו וזהו חרדת אדם יתן מוקש' ובענין שקראו אדון ח' פעמי' מלכו באדום ח' מלכים לפני מלך ישראל' אבל מה שעשה אחריו כן אחר שנתעורר רוצה להזיק ועשה תחבולות להנצל וחלק סחנהו ושלח לו דורון והראה לו אומץ לבב באמרו כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים כלום דומין אפך לאפי שרך ואלו הן מהתחבולות הטובות ועל זה נאמר אשרי אדם מפתח תמיד למי שהשעה משחקת לו ועל זה נכתב הפרשה להורות לדורות כי ממנו יראו וכן יעשו שלא יסמוך אדם על זכותו ועל הנס וכמו שעשה משה בתחבולותיו וכן יהושע ודוד ולכן נכתבה כל הפרשה שיקח אדם מוסר ועשה מדת שעשה אבינו הזקן ויש בה כמה מוסרים טובים בתחלתו אנו רואים שסבל כמה יסורין אחר כמה הבטחו והוא חסיד גמור וקבל הכל בסבר פנים יפות ראה עתה כמה צער אנו מוצאים שסבל כמו שכתבנו בפרשה תחלה נרף בפני אמו דכתי' ויתרוצצו הבנים וגו' ואחרי כן ענין אחיו ושנאתו ונפרד מבית אביו ואחר כן בבית לבן והחליף משבורתו עשר מונים וביום אכלהו חורב וקרח כלילה ותוד שנתו מענין מצטער בגידול בניו כמו שנאם אשר פדה את אברהם שפדאו מצער גידול בניו לאחר כן לחזרתו יצא עשו לקראתו וירא יעקב צאד ויצר לו ודרשו אל וירא ממנו ויצר לו מגלותינו שהיה

רואה בניו תחת יד אחיו יצא מן הצרה הזאת נכנס בצררת הבת ואגב אורחיה הורה לנו הכתוב להיות האשה צנועה לא יצאנית כמו שכתוב ותצא דינה בת לאה שיציאתה גרמה לה ואזל כאמה בתה ותצא לאה והיה צרה גדולה ליעקב בטומאת בתו לערל ונצטער במה שעשו שמעון ולוי עד שקראם עוכרים ואמ להם בסוף כל ימין כלי חמס מכירותיהם שנראה בנידה גדולה שצו אותם להמול ובאו עליהם והרגום ויש בכדרש שהיו כואבים וכצטערים על שמלו ופתחתיים ועל זה הרגום והיו ביום השלישי כשהשלימו למול כלם דאם לא תאבר כן למה מצטערי יותר ביום השלישי יותר היה להצטער להם ביום הראשון וגם מה שלקחו מן השבי נחשב בעיני יעקב עבודה זרה ואף על פי שעשו כדון וכשוורה על החמס הגדול שחמסו וגזלו שלא כדון כמי שלוקח סמון הפקר וכמו שכתב רש"י ז"ל הכוונה הפקר וכבר כתב הרב רבינו משה בר מייסון ז"ל הטעם מפני מה עשו בני יעקב זה הענין באנשי שבט כמו שכתב בספר שופטים ומה שהשיב עליו הרמב"ן ז"ל כמו שכתוב בפירושו והתורה לא סיפרה מה נעשה בדנינה והקריב מה שאם שנפלה שמעון והיתה בביתו כלמנה וירדה למצרים ומתה שם והעלה שמעון עצמותיה שחמל עליה כמו שהעלו עצמות כל השבטים וקברוה בארץ וקברה ידוע בעיר ארבל עם קבר נתאי הארבל ונחזור לעניינינו שחרח ליעקב מה שעשו שמעון ולוי אף על פי שעשו כדון שאוהרתן היא מיתתו וגם סמון העיר הפקר מאחר שהיו חייבין מיתה אע"פ כן חרה לצדיק על שעשו חזר בדבר במרמה ודברו במרמה כמו שכתוב ויענו בני יעקב וגו' ויש לשאול שיעקב היה באותו מעמד ולמה הוקשה עליו ויראה לי כי יעקב חשב כי במרמה היא שימולו כשיקחו את אחותם כהיותם כואבים ולא יעשו להם ענין אחר או אם יהרגו לעושי הנבלה בלבד היה עצתו וסבל במרמה שאין ספק כי לא היה סובר יעקב שאם ימולו שיתן לו בתו וכל זה צער לזקן ואמרו חכמים ז"ל שאירעו לו אילו הצרות על שאיחר נדרו שגדר בצאתו אם יהיה אלדים עמדי וגו' ולא שלם נדרו ועדין לא היה מרגיש ואמרו ז"ל בשלשה מקומות מנקסו של אדם נפתחת היוצא לדרך יחידי והיושב בבית רעוע והגוזר ואינו משלם עד שאמר לו קום עלה בית אל וחסיר העבודת זרה סביניהם שנאמר וישמון אותם וגו' וזה הוא מאמרם ז"ל במסכת חולין דמות יונה מצאו בהר גריזים והיו עובדין אותה ואחר שאין מוקדם ומאוחר בתורה כי קודם היתה מיתתו רחל מפרשת קום עלה בית אל דכתיב אין לך לשלם למה יקח משיכך מתחתך לסדנו מכאן שבעון נדרים אשתו של אדם מתה וזהו כוקש אדם ילע קודש ואחר כך שמע במיתת אמו הצדק אשר אהבתו ומתה קוד ראותו פניה בנין ואנחה ועשה עליה הספד ובכי וקרא שמו אלון בכות שאינו נראה שיעשה הספד על המנקה הזקנה אבל מתה בדרך המניקה פי שלחה ורקה לגדל בניו והיתה חוזר ומתה בדרך ובאותו פרק פתח רבקה ובאה לו השמועה ועשה הספד עליה והיינו דכתיב וירא אלדים אל יעקב ויברך אותו כי מה מקום לברכה זו ולכן דרשו ז"ל בברכת אבלים נחמו וכבר נתעוררו ז"ל למה כסתה התורה מיתתה כי בעבור שלא נעשת כבוד כמו בשרה כי יצחק היה סגי נהור סגור בבית ויעקב לא היה שם ועשו לא היה מרוצ ממנה שיבא לקבורתה ולא רצה יצחק שימתו לו ולא יקללוה ארוה שזה ילדה וצוה לקבורה בלילה במערה וכל זה צער גדול לצדיק ולאחר זה באה לו מתת רחל במיתה משונה וזה הצער עלה על כלם וכמו שאמר מתה עלי רחל וגם על שקברה בדרך נצטער ב"ש ענין גדול בקבורת הגוף במקום מיוחד והשם אשר

לו נתכנו עלילות סבב שתקבר לאה במערה כי היא צריכה להתיחד עם הצדיק בקברה כי היתה שמאלית כי רחל בכל מקום שתקבר נשכחה חופפת עם יעקב כי היא ברת זונה באמת ועוד יש לרבותינו ז"ל טעם אחר בקבורתה בדרך שכשיעברו בני הנלות באותו הדרך שתבקש עליהם רחמים כי היא אם על האמת זה עיקר הבית וכן כתיב קול כרפה נשמע וגומר אחר זה נכנס בצער יוסף בן זקונים ואהב וחביב ועל זה אמר ימי שני מגורי מעט ורעים וגומר וכל אלו הדברים היו ליעקב אבינו נסיון ובחנה גדולה שאף על פי שאבותינו נתנסו לא היו כאלו אמרו במדרש מצרף לכסף זה אברהם שהוא כסף וכו' לזהב זה יצחק שהוא זהב וכוון לכות זה יעקב ואמר לכות ביעקב שהוא אבינו האמתי וממנו הושתת העולם ובו אספנו לכות בני אדם וכל ענייניו הוא רומז לענייניו ונסיונותיו לנסיונותיו ויש לנו לאחוזו דרכו ולסבול חנסיונות כמו שסבל הוא ולעשות הענייניו שעשה הוא לאחיו בשרא נפשו בצרה וכמו שהכניע עצמו לפניו וקראו אדון בפני שלוחיו וצוה להם שיאמרו לו כה אמר עבדך יעקב כל זה רמז לנו שנשפיל בגלות לבני ונקראם אדונים וכי אנחנו עבדים להם כמו שאמר עזרא כי עבדים אנחנו ואמרי במדרש ר' יהודה שלח ליה לאנטונינוס סאת עבדך יהודה והיה הדבר רע בעיני אנטונינוס ואמר מי יתן אני עבדך לעולם הבא אמר לו רבי יהודה איני גדול מן זקני ואתה אינך גדול מן זקני ועוד השפיל עצמו באמרו עם לבן גרתי לא נעשיתי שר ונגיד ויש במדרש גרתי קימתי תריג מצותי ויהי לי שור וחמור לא נתקיימו בי ברכות אבי שאמר טל השמים ומשמני הארץ וזה אינו לא מן השמים ולא מן הארץ ואמר שור וחמור למעט שערך וכל זה מן השפלות ובמדרש פירשו דברים כגור שור רמז ליוסף שהוא שטנן של עשו דכתיב ביה בנור שורו וחמור זה יששכר דכתיב יששכר חמור גרם והיה כמוהו וישב אוהלי דבתי ביה ויששכר באותה לך ופעת אינו מתפחד ובר אחר שור משיח בן יוסף חמור משיח בן דוד דכתיב ביה עני ורובב על חמור צאן ועבד ושפחה צאן דכתיב ואתנה צאני וכתוב בעיני עבדים בעיני שפחה ונראה מן הפשט שלא רצה לראות השלוחים אלא ששלחו לו הדברים שהכתוב לא הגיד היאך קבלם אלא שכתוב וישבו המלאכים אלא שמעו המלאכים במחנה עשו שהוא רוצה לבא אליו במחנה רב ובחמה שפוכה מיד וירא יעקב וגו' וירא יעקב סעשו ויצר לו במיתת אביו כי הוא אמר יקרבו ימי אבל אבי והיה בא להרגו אמר ודאי מת וזה הוה שאמר לדי יצחק שאין מיוחדים השם בחיי הצדיקים ועוד אמרו ז"ל בסדר מה שהיה ירא מן החרדה גדול עד מאד אמרו עשו היה מנכד אבא ואני צערתי וכמו שאמרו במדרש אמר רבן שמעון בן גמליאל אני כל ימי שמשתי אבא ולא עיבשתי אותו אחד ממאה שמשע עשו אביו אני הייתי משמש בארבעה בנדים מלכותיים בגדי הבית ויוצא לחוץ בבגדים נכבדים ועשו יוצא לחוץ בבגדי חול ומשמש בבגדים חמודים ועל זה היה ירא מאד והבטיחו השם יתברך להצילו אל תירא עבדי יעקב מאותה חרדה וזימן עצמו לשלשה דברים לדורון ולתפלה ולמלחמה זינים סבפנים והלבישם בגדי לבנים מבחוץ וחלקם לשני מחנות אמר אס"ב עשו אל המחנה האחת וגומר אמרו חכמים זכרונם לברכה בעל כרחו רוצה לומר שיעקב היה יודע שאין זרעו כולו נופל ביד עשו זרעו לנו שלא יגזר עליו בני עשו למחות שמינו אבל יעשו רעות עם קצתנו כגון מלך אחד גזר בארצו על ממוניו או על גופניו ומלך אחד מרחם ומציל הפלטיים

וכך אמרו בברעשית רבה אם יבא עשו אל המחנה האחת ול
אחינו שבדרום והיה המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו
שבגולה הכוונה להם שכל הפרשה רוסת לדורות ועוד
אמרו למדה תורה שלא יניח אדם כל ממנו בוית אחת
ואחר שהוספין עצמו למלחמה התפלל אליו אבי אברהם וגו'
ושתף ואמר ולוי אני יצחק לכלול שם מדתו כמו בסולם ואין
בויו בשום מקום אלא בלא ואו' וכתב רח"ל כי כל יג' מדות
כלל בתפלתו כי אלרי אברהם ואלרי יצחק הם שני שמות
הראשונים רחמים ודין כנגד המדה השלישית שהוא אלה שהוא
מוזג שוב לארצך כנגד רחום שריחם עלינו ואטיבה עמך
כנגד חנון כלומר בחנם וכנגד ארך אפים אמר קטנותי
כלו לא אוכל לסבואם לא תאריך אפך כי הוא כמו חדל נא מי
יקום יעקב כי קטן הוא מכל החסדים ומכל האמת כנגד רב
חסד ואמת וכנגד נוצר חסד לאלפים ועתה חייתי לשני
מחנות שנצרת לי חסד אבותי שניהם כאלפים לשני מחנות
הצילני נא מיד אחי כנגד נושא עין כלומר שלא יגרום העין
מיד עשו שלא יגרום הפשע כי ירא אנכי כנגד וחמאה שלא
יגרום חטא כמו ירא חטא ואתה אמרת כנגד ונקד' ויש
מפרשים כי על זה אמר אם על בניים שלא היה ירא ממנו כי
כבר חונטחו והנה אנכי עמך קטנתי קטן אני לסכול כל זה
ותרגום אונקלוס ידוע והלם אל פירש קטן אני להיות ראוי
לכל החסדים אחר כך התקין עצמו לדורות דכתיב פן הבא
בידו רבותינו אל אמרו מרגליות שאדם מוליך בידו ורבינו תם
אל פירש נץ שזה מביא אדם בידו והוא היה איש ציד עיוב
פאתים יש בזה החשבון ענין ורבותינו אל אמרו מכאן רמז
לעונה מן התורה והקדים עינים לענין וריות תשימו רמז שאם
יבוא הצרות על בניו שיהיה הפרש ביניהם ומה שאמר גם את
השני גם את השלישי גם את כל ההולכים שלש גמין לשלשה
גליות מצרים ובבל ואדום רמז לכל המשיעדים בניו שינהגו
עמנו שעבודם בנחת ויש לשאול מאחר שאמר לראשון
וזנה גם הוא אחרינו למה חזר ואמר גם הנה עבדך יעקב
אחרינו תירצו התוספות תאמרו לו מה טעם אני בא באחרונה
שאינו דרך גאון כמו שהמלכים והשרים עושים אלא הטעם
כי אמר אכפרה פניו במנחה כו' ואמר ותעבור המנחה על
פניו כמה דארז אמר ויעבור ה' על פניו ויקרא' כן רמז
במדרש זאת התפלה לתפלת השלש עשרה מדות שהתפלל
משה לפניו וענין התאבקות מ' בחוק ורבותינו אל אמרו
שהעלו אבק בגלגלם עד כסא הכבוד רוצה לומר שעלה
ענינם למרום והיתה זו המלחמה על עינים האיש שהוא שרו
של עשו ובה להיזק ולקטקט ביצתו והיה כל זה כמעט זה
לגלות עד עלות השחר רמז לגאולה והיה כל זה כמעט זה
לא במחזה ולכן נשאר צולע והורה לנו כי הצדיקים
למעלה מן השרים כמו שנאמ' חנה ישכיל עבדי ירום מאברהם
ונשא ממשה ובה מאד ממלאכי השרת וירא כי לא יכול
לו יגיע בכף ירכונגע בצדיקים העתידין לצאת ממנו וזהו דורו
של שם דודו של ר' יהודה בן בבא' כמו שאמרו על מה
אתה יצא לישוף על שנטלתי לולב ליסקל על התפילין ליהנק
על הסוכה וזה הוא שאמר הנביא ויאמר אליו מה המכות
האלה בין ידך ואמר אשר חוכתי בית סאהבי והתחנן לו
בראותו מעלתו כי צורתו חקוקה בכסא הכבוד ולסוף
הודה לו על הכרות אף על פי שלא היה צריך לכרותו וכל
זה לקיום כמו שאמרו אין קיום הגש אלא בחזותמיו כן הוא
רצון השם שיתברכו בניו מפי המקטרגים כמו בבלעם ובזו
החפירה כענין עובדיה שנבא על הגאולה והוא גר אדומי
שהיה עובדיהו אשר על הבית שנאמר ויקרא אחאב על
עובדיה וגומר אפרן מינה וביה אבא ליעיל ביה נרגא אמר

הקדוש ברוך הוא יבא עובדיה שדר בין שני רשעים לא לפד
במעשיהם וכו' ונתנה ביצת גיד הנשה על ידי יעקב' כמס'
שאמרו דבר שלח ה' בעקב זה גיד הנשה ולא נשנית בסעג'
לענין גדול ומה שאנו מחטטין אחר גיד הנשה לחרות על
כח הזקן ויש בחמירין לאסרו בהנאה אמילו להשליך
אותו לחתול כל אלו הם ענינים גדולים רמוזים בפרשה
וענין ההשתחואות שהיו שבעה על שם כי שבעה יפול צדוק
וקם רמז לשביעיות ובבראשית רבה משתטח והולך עד
שהכניס מדת הדין למדת הרחמים כמו שעשה אותו חכם
לאותו חויא של בית המדרש ועל דרך הפשט השתחוות
להורות שלא נתקיים בו ושתחוו לך בני אמך הן גביר שפתיו
לך שהיתה ברכת שביעית ופה שלא השתחוו בני השפתות
אמרו כי היא דרך הגאווה ואף על פי שראו אמותיהן
משתחוות אמרו אנו גדולים פאמותינו אבל בני לאה ורחל
כשראו אכותיהן משתחוות השתחוו להם וכתב רבי אברהם
לעולם הגאווה נכבדים יותר מהנכבדים ומה שאמר עשו יש
לירב ויעקב יש לי כל יש ענין כי עשודמה לשרו הגדול והוא
הרב את ריבו ויעקב למדתו ומה שניכל להבין מזו הפרשה
שאף על פי שהי רואה יעקב ומבין מעלתו ומדרגתו בעליונים
לא הגיש דעתו ולא הלך כגדולות וננפלאוהו מכמו ותמיד
היה בתיירא וכתפחד ושולח דורות כמוכר בכראשית
רבה שכל אותן החדשים שהיה יעקב בסוכות היה מכבד
עשו בדורון בכל חודש והודש' וכל זה רמז לנו בגלותינו
ובמה שאמר עשו ליעקב אציה נא עמך ולא רצה יעקב
לקבל ואמר למה זה אמצא חן וגומ' יש רמז גם כן
שלא לקבל מהם שום הנאה שאין מקרבין לו לאדם אלא
להנאתו ורבותינו זכרונם לברכה אמרו רבינו כד הוה
סליק לגלכותא הוה בסתכל בהדי פרישתא ולא הוה נסיב
עשייה רוכאין חד זמן לא איסתכל ונסיב עיניה רומאין לא
הגיע לעכו עד שמכר הסוס שלו כי היו יודעין כי זו
הפרשה רומת לגלות ועוד כמח שאמר לו עד אשר אבוא
אל אדוני וגומ' שהרחיב לו הדרך כל זה תחבולה נכבדת'
ועל זה אפר כי בתהבולות תעשה לך כלחמה וגו' ורבותינו
זכרונם לברכה אמרו רמז לו זמן הפשיח עד שיבא לשעיר
דכתיב ועלו מושיעים וגומר וסופי' תיבות אבא אל אדוני
שעירה הוא אליה הנביא ועוד דרשו יעקב נא אדוני רמז לו
שהוא יעבור תחלה ויהיה אדוני והוא עבדו ואני אתנהלה
לאשי לרגל המלאכה בגלות רמז שנהיה בגלות תחלה
שעבודי אכן לאט שלא יבואו הצרות תקופות עלינו
לרגל המלאכה מתקסקין בתלמוד תורה כמו שאמרי באבות
לא עלך המלאכה לגמור וכו' ולרגל הילדים אלו התלמידים
דכתיב הנה אנכי והילדים אשר נתן לי וגומר עד אשר
אבא אל אדוני שאנו תוססים פלכות אחרים כמו ששאלה
אתה כטרונה לרבי יהושע בן לוי מי הופש מלכות אחריו
הראה לה וידו אוהות בעקב עשו אמר ליה עשו ליעקב
נחליק שני עולמות אמר ליה אתה יודע כי הילדים רבים ואין
יפולין לסכול גיהנם והצאן אלו ישראל ודפקום בגיהנם
אמילו יום אחד ומתו כל הצאן יעבור נא אדוני הדיא הוא
דכתיב מאילת ומעציון גבר מאילת של הקדוש ברוך הוא
ומעציון גבר מעצת אברהם שראה הגלות ונפג ונעבור
דרך מדבר מואב זו רות המואביה רמז למשיח כי כל
אלו רמוזים לעתיד וכן יצא יעקב שלם רמז הכתוב
אוספה הצולעה על שם יעקב שהיה צולע על ירכו ונודח
למעלה גדולה ולחכמה לנבואה ולתנבול גדול חלק היותינו
שפלים ונבזים ונמוכי רוח כמו שקבל יעקב מעלה גדולה
בעבור שקבל כל היסורין בסבר פנים יפות קנה עולמו
על

וישב יעקב

הבל כי יצתה היא תקום ואמר אחרי כן כי גם כן לא יסמוך על השם בלבד אלא שישמע עצה ויקבל מוס בכל זה והבונה שישתדל האדם לעשות הראוי למי העצה המזובה והוא דרך ישרה הדרך הבינוני שיסמוך על השם וישתדל בעניניו ובצרכיו ויקבל עצה זמורה כמו שאמרו חכמי לל כי האריך ברכך יכול יהא יושב ובטל תלמוד לומר בכל מעשה ידך וגו' אם אתה עושה ומשתדל אתה מתברך ואם לאו אינך מתברך ויש לאדם להבין בהשתדלותו והצלחתו שהכל פוחשם ת' הוא שדוד אומר שוא לכם משכמי קום וגו' וזה המומור חברו ויד על שלמח בנו על שני דברים האחד על בנין הבנינה והשנית על מלכות שלמה אמר על ענין הכית אם הלא יבנה בית י' כי חשב דוד לבנות הבית והכין הכסף והזהב ויאמר לו נתן הנביא כי דמים רבים שפכת וזאת דמך השם שיבנה אלא שלמה ויאמר על מלכות שלמה שוא לכם משכמי קום וגו' על אבשלום שהשיכים כמו שכתבו והשיכים אבשלום וגו' מאחרי שבת זה אדוניה שנתאחר למלכות בנקמתו אוכלי לחם העצבים י' ש מפרשים אותו על חזקת שונת וקרא לכל בני המלך ולאביתו וליואב י' כן יתן לידיו שנה זה שלמה י' שנקרא יד ידו י' או גפרש אוכלי לחם העצבים שאבשלום ואדוניה אוכלין פתן בעצבון חולקין אזור המלוכה וזה המדרש קרוב לפשט שחרי גלה לנו כי בני אדם הסנועין עבודת השם ותפלתם ומשכמים בבקר ומאחרין לבא לעבודת שם ה' כי הכל שוא והבל י' ועל זה אמר דוד אשרי הנבר אשר השם מבטחו ולא מנה אל רהבים כלומר נבדדים ונדבים כמו אל תבטחו בנדיבים י' ויש מפרשים מצרים י' ושמי כוב כלרים כן מדרש י' ועוד אמר דוד על זה אמרת להוללים אל תהולל וגו' אל תרימו למרום וגו' כי לא ממוצא וממערב וגו' כי ארש שופט מ' לפתח הלוי על עשרו והחשב' ב' בכתם ובהשתדלותם הוא בא לחם ומסיון דברי כלפי מעלה באמר כ' לא ה' פעל כל זאת י' וזה הוא אל תרימו י' כי לא ממוצא מוצא השמש וממערב נמשמעו כלומר אין ההצלחה הולכת ממזרח למערב וממזרח הרים כי ארש שופט י' ויש מפרשים מוצא סדורה כמו מוצא הסוסים וממערב מערבך י' ולא ממזרח כלומר לא מחתוך לשון ככו ומדברך גאות י' ולכן הוא קמוץ הרים לשון הרמה כלומר לא תבא הרמה ומעלה מן הדבור ומוצא ממערב כי ארש שופט וגו' כל אלו העניינים מורים כי החריצו הכל הבל אם לא יבא מהשם יתברך אבל החריצות עם הפסחון הוא צורך גדול לאדם י' ולכן סדרו לנו אנונינו הקדושים התפלות שלשה פעמים בכל יום להודיענו שהכל פאת השם יתברך י' וכי הוא הנותן מחייתנו ורפואתנו י' וכל עניינינו בידו י' וזו היא פנה גדולה באמונתנו י' וכפי עיקר הכתוב תבא ההצלחה אם יבטח בטהון גבור תבא ההצלחה ובספר חובת הלבבות אמר כי אדם אחד אמר לאומן אחד שילמד לו מעשה האלקימא אמר לו חסיד אחד שותה שם בטח בה כי היא האלקימא האמתית כי מי שיבטח בשם לא ינוב וירויח גפשו י' וכן ירוח גופו שלא יסכן גופו בים ולא ביבשה ולא יכהו שרב ושמש י' ובלבד שישתדל בכל כחו כראוי אמר במכילתא ששת ימים תעבוד וזו מצו עשה לעשו מלאכתו י' אמר חתנו יגיע כפיך כי תאכל וגו' וזה ראוי לעשות לכל איש משכיל שישתדל בכל יכולתו בעמלו וכל מעשה ידיו וישים בשם יתברך בשחוונו שהוא ידריכנו בכל מעשה ידיו וכל מלאכתו י' ולא יאמר כדו יעוצם ידי עשה לי את החיל הזה י' וכיוי ואמין שמחשבותינו מסורה לשם י' ולכן בא בנו הפרשה ענין יוסף ואחיו כי יעקב ברוב השתדלותו בשם ביוסף להועיל וזהו וזהו וקנאו בו אחיו עד שחפלינו לתרגו י' (חס)

על זה אנו בית ישראל מובטחים לקבל מלכות ומעלה י' על זה אמר שלמה המלך עליו השלום כי מבית הסורים יצא למלך י' אמר למעלה טוב ילד מסכן ונחם זה ישראל דתיב בישעיה כי בראותו ילדיו מעשה ידיו בקרביו קדישו שמי מסכן שהוא עני ושפל בגלות מוסר ביסורין וחסם שקבל עליו עול מלכות תחלה י' ממלך זקן וכסיל י' מלך זה עשו שקדם מלכותו למלכותו שקבל מלכות תחלה לפני מלך מלך בישראל קודם משה דתיב ויהי ביסורין מלך וכסיל שלא ידע להזרז עוד וקבל המלכות תחלה ונחל גיהנם כי מבית הסורים יצא למלך זה ישראל שיצא מן הגלות שהוא אסור בבית האסורים ויצא להיות מלך בזמן המשיח שיקבל המלכות י' כי גם במלכותו נולד רש הראשון כשהיה משרה מלך תחלה היה רש ועני בגלות מצרים י' ואמר עוד אשריך ארץ שמלךך בן חורין זו ארץ ישראל ושריך בעת יאכלו שיקבלו המלכות באחרונה י' וזהו בגבורה ולא בשתי בגבורה של תורה שעסקו בגלות ולא במאכל ומשתה י' אי לך ארץ שמלךך נער זה עשו שהוא נער מהדעת ונער מן המצו ושריך בבקר יאכלו שיקבלו המלכות תחלה בבקר ואבדו העולם חבא י' כל זה במדרש י' וכל זה נרמז לנו בענין יעקב עם אחיו בזה המדרש שיצא מסיוריו לשלום וחזר לביתו לשלום שלם בכל בניו וממון ובבכורה ובתורה והגיע למעלה גדולה שקראו אליו ישראל וכמו שאמרין במסכת מגילה מנין שקרא הקב"ה ליעקב אל שנאמר ויקרא לו אל י' והזכירונו בבראשית רבה בסניגון אחר אמר לו אני אל בתחונתי ואתה לוד בעליוני י' ואמר הרב רבינו פשה אל רמז למח שאם יעקב צורתו תקוקה בכסא הכבוד י' וירמז למח שאם גם כן האבו חזן המרכבת גם כן אנו מובטחים בשם יתברך שנוכח ונעלה במעלה העליונה בחייתנו שלמים ונכסים טובים הגלות לאהבת השם ויחיה כפרה גדולה אלינו ויבא הגואל בסהרה בימינו כמו שכתוב ועלו מושיעים בחור ציון לשפוט את הר עשו וגומר;

פרשת וישב יעקב

רבות עמסנוק כלל 616 וצנת ס' קי"ט תקום : (עפ"י יס)

רבות מחשבות

הפסוק הזה נאמר בו במדרש משלי כוונות רבות י' ש מי שדורשין אותו שאמרו שלמה על אבשלום כשקם על אביו וחשב שתשוב אליו המלוכה י' ויש שפירשו אותו על אדוניה בן חגיית כשקם על שלמה מתנשא לאמר אני אמלך י' ואמר שלמה על שניהם שחשבו להסיר המלכו מפנו ועצת ה' היא תקום כי המלוכה היתה סדורה ונזורה לשלמה י' ויש שדורשין אותו על אחי יוסף במכירתו י' ועיקר הכתוב שאין לאדם יסמוך על כחו והשתדלותו ולשים בשר זרועו עד שיסמוך על מחשבות האדם שהמה חבל י' ולא שיעלה גם פן על לב האדם לסמוך על השם ית' בלבד ויאמר שהכל נגזר מאת ה' שאם כן בשלו כל המעשים האנושיים וחיו ידיו ושאר כליו האנושיים לבטלה י' ותבטל התורה וכל מוסר ולימוד אם היה הכל בידו שמים י' ולא זו הדרך כי חייב האדם ללמוד ולקבל מוסר כמו שאמר שלמה קודם זה הפסוק שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך י' ולכן נקשרו אלו שני כתובים י' האחד מורה שלא יסמוך אדם לגמרי על מחשבותיו כי המה

והם חשבו להרע ויצא לטוב כמו שאמר ואתם חשבתם עלי רעה וגומר. למדנו מכל זה כי המצטבות וכוונת הלב יתונה כיד אדם אבל המעשה לשם יתברך כי האר' חושב למעשים שהמעשה שהוא עושה הוא טוב ויהיה להפך ופעמים שהוא חושב לעשות רע ותהיה הפך. ולכן יש לאדם לדעת שכל ההצלחות והמוכרות המגיעות אליו כלם באות מאת השם יתברך וכל עצמו ומחשבותיו הבל וסעשה תעתועים ולולי עצת חשמת' כמו שמוזרש בפסו אשר החילותי ותורתינו הקדושה הודיעתנו הענין הזה בשלימות גדולה במרשה הזאת בכמה עניינים בענין יעקב עם יוסף. ובענין יוסף ובענין יהודה ותמר. בתחלה יש לדע' כי יוסף הצדיק נקרא כן שמו על שם שהיו בו מדות טובות ומעולות תחלה מדת הצדקה שהיה חונן ונותן כמו שנאמר ויכלכל יוסף את אחיו. ואם הם נמלוה רע ולא טוב אבל בצדקתו הגדולה לא עוב הסדו והיה מושל ביצור. ועל כן נקרא צדיק כמו שמוצינו בענין אשר אדוניו שהראה צדקתו להיות טוב עם העם אנשים חדים הוא דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה וגו' על אלו המדות וכיצא בהם נקרא שמו יוסף הצדיק. ועוד יש לנו ענין רמז לחכמ' האמת למה נקרא שמו צדיק כי מדתו קרובה למדת אביו והוה כי בן זקונים הוא לו כדרשו אל' שהיה זו איקונין שלו דומה לשל אביו כמו שאמר אמת ושלוה חד הוא ועל זה נקרא צדיק וכתיב וצדיק יסוד עולם. ועתה נפרש ענין חפסוק שהתחלתי הידך הוא רומז במרשה תחלה בענין יעקב אשר הכתוב וישב יעקב וגו' ולא אמר ויגר יעקב כמו שאמר מגורי אבני. הודיענו הכתוב בזה הלשון שחשב יעקב להתישב ולהשתקע בארץ אשר אבותיו לא נשתקעו שם. לאביו נאמר גור בארץ הזאת. ובאברהם נאמר ויגר אברהם שהיו יודעים שלא תהיה דירתם קבע. כי גר יהיה ורעד קודם לכן בארץ לא להם דור רביעי ישונו הנה יועקב חשב כי אולי יתישב עתה ויקבע דירתו שם ועצת השם וגזירתו היא תקום. ובא לו ענין יוסף להתגלגל הירידה למצרים לקיים עצת השם וגזירתו. ואמר אלה תולדות יעקב יוסף להודיע הסיבה שבעבורה ירדו למצרים. והתחיל לבאר להם סיבת השנאה ששנאוהו אחיו על מה היתה ולפי דעת רבותינו אל מכלם היה שנוי מבני השפחות על שהיה מביא דבתם רעה אל אביהם כי עמהם היה רגיל דכתיב והוא נער את בני בלחה וגו' כי להם נתנו אביהם שישמרוהו וישרתוהו לא לבני הגבירות. והוא כנעירותו היה מגלה לאביהם מה שהיו עושים. ובני הגבירות היו הם השונאים אותו כי היה אוהב אותו אביהם יותר מהם שהיו בני גבירה כמותו. ולזה היו שונאים אותו נמצא שניי מכלם זה הוא דעת הרב רבינו משה. ורש' אל פירש ויבא את דבתם רעה. דבת בני הגבירות והיו בני השפחות אוהבים לו. כי בני הגבירה היו דוחין אותן והוא מקרבן. ואם תאמר לדבריו למה לא סייעוהו בני השפחה שהיו ארבעה וראובן עמהם והוא עצמו זה קשה. ואני הכותב אומר כי יש לומר שכני השפחות אף על פי שלא היו שונאים. מכל מקום לא יוכלו לרוב ולא לדבר עם בני הגבירה שהיו כמו אדונים להם אם כן לא היו מריבין עמהם אבל ראובן שהיה בן הגבירה כמותם עשה יכולתו. ולפי זה הדעת בני השפחות שתקו ולא רצו לדבר בשום פנים. ועל כן נראים יותר דברי הרב רבינו משה בר נחמן אל. ועוד נמנוש על שמסר לו חכמתו כי בן זקונים הוא לו. ותרנגם אנקלום ארי בר חכים הוא ליה ועל שעשה לו כתובת פסים מן פס ידא. ורבותינו אל דרשוהו בשיקוף פסים. פ' שוטימר. פ' סוחרים. ישמעאלים. מ' מדינים. והנה גלגלה לנו התורה כי כל חסחשבות הכל

ואחרי כן באו החלום והחוסים שנאה והיו חלומותיו קרובים לגבואה כמו שנאמר לאברהם בין הנתרים. וכי סיבתו יריתו יהיה רעב כענין החלומות והזכיר חפשה פעמי אלומו שחפשה פעמים ישתחו לו. וענין החלום השני על דרך חכמים אל היה צופה למרוחק ליבות המשיח כי יוסף ימלוך תחלה והוא משיח בן יוסף וראה השמש והירח משתחוים לו. וגם יחוקאל אשר שער יוסף אחד. השמש והירח רמז למדתם. ואמרו במדרש מי גלה לך ששמי שמש והאב ראה הענין ורצה להסתירו. נשל הקולמוס וכתב באיזה יו באי זה שעה. ובמדרש אז דברת בחזון להסידך זה יוסף. ותאמר שויתי עור על גבור זה יוסף שהיה מושל ביצור. הרמותי בחור מעם זה יוסף דכתיב יוסף הוא השליט על המרץ. ואחיו חשבו להמיתו ולכלל החלומות והיה סבה לקרב הענין ובא הענין הפך כוונתם שמכירתם אותו היתה סבה לרדת יעקב למצרים. ואמר חשם ונראה מה היו חלומותיו שאמר חשם דבר מ' יקום ממני ומהם הנה סבואר כי רבות בחשבות בלב איש וגומר. וכל הדברים כאו ונתחדשו כפי גזירת השם. ולזה דרשו אל וישלחו מעמך חזרון להשלים עצה עמוקה של חבר הנאה חקבור בחזרון. והכתובים הם חשמים לקרב בכל העניינים. וגם ששלח חשם מלאכים מן חשמים לקרב הדברים כמו שנאמר וימצאו איש והנה תועה זה גבראל. ועוד אמרו שלשה מלאכים נודמו לו. כי שלשה פעמים גזכר איש ואף על פי שנאמר האיש שנראה שחזר הראשון בצעריך לפרש דעת המדרש כי בעיני יוסף היה נראה אחד כי המראה כמראה אחד אבל ראשון ראשון מפתלק. להודיע מעלתו שנודמו לו שלשה מלאכים. ואמרינו במדרש כי מלת תועה בשדה רמז לשלשה גליות. הת גלות מצרים. הע גלות בבל. וחה חפשה אלפים גלות שהוא בלף החמישי זכר דרשו בואחר עד עתה נודמו לו שלשה מלאכים רמז לשלשה גאלות ורש' אל פירש כשאמר לו המלאך נסעו מזה רמז לו שנסעו מן האחוה. בלכה דותניה לבקש נכלי דמות שימיתוך והרבמן אל פירש כי אין הכוונה לרבותינו אל שיפרש המלאך נסעו מן האחוה והלכו לעוור מדינים. שאם כן היה נמנע מלבת ולא היה מסכן עצמו אבל הכוונה שהמלאך אמר האמת. ואמר לשון משמש בשני פנים ושינה אמת והוא לא חבין הנסתר בו והלך אחר אחיו ודרשו זה מפני שקבלה בידינו כי זה האיש היה מלאך. ואם כן יודע הוא אנה הם. ולמה לא אמר הנה הם בנותן ואמר כמסתלק כי שמעתי אומרים כדו שלא ירגיש יוסף שהוא מלאך נעבור שאמר לו הגידה נא לי איפה הם רועים ולא אמר הידעת איפה הם רועים כי הרגיש שהוא מלאך ולהוציא מלבו אמר כי שמעתי ולא אמר לו הנם בנותן. והטעם שלא אמר שוב לאביך להשלים העצה העיוצה ולהודיענו כי סיבות רבות היו לו לחזור והכל סבל לכבוד אביו ושנדע כי החריצות הבל והגזרה אמת. ולפי דעת רבותינו זפרונם לברכה הרבה נסים נעשו בכל ענייניו ודרכיו. בתחלה שסו בו הכלבים שימות קודם שיקרב אליהם ולא הועיל. אחרי כן השליכוהו בבור כמו שדרשו זכרונם לברכה והבור רק אין בו מים. ודרשו משמע שנאמר והבור רק אינו יודע שאין בו מים אבל אין נושקין אבל יש נחשיו ובעקרבין ואם כן לא ידעו האחים בגאות הנחשים שהיה הבור עמוק. דאם כן כשראו שלא הווק היה הבור ברוך להם שנעשו לו נסים. וידעו שהוא צדיק גבור ולא יוכלו לחזיק. ועוד באותה שיירא של ישמעאלים נעשה לו נס שהיו רגלין להביא זפת ודברים שריתו רע ונודמן שהיו כביאין נכארו נצרי ולום שריתם מבושם.

וישב יעקב

והיתה סבה שתהיה ירידתו בכבוד וכמו שאמר כי למה הגזירה
היא ראו יעקב דרדת למצרים בשלשלאות וכו' ועוד הודיענו
הכתוב בענין ראובן היאך טרח בהצלתו אמר תחלה לא
בכנו נפש לא גרמא ולא בידו ולא שמעו לו חזר ואם כמסתור
פנים אלא תשפכו דם בידים השליכו אותו אמר כמוהו של
ירגשו בלאהבתו אותו ונלה הכתוב כונתו למען הציל אותו
שנדע כמה חפץ השם בנבוי ולישרים בלבנות אמרי במדרש
אלו היה יודע ראובן שעתיד הכתר למרסם דעתו היה מוליכו
לאביו על כתמו ואין צריך לומר שיאמר להם דברים להצלת
ולא שמעו וכמו שאמר אליהם הלא אמרתם אליכם לאמר
וגו' ועל זה אמר בכאן שתי אמירות זו אחר זו בלא עניינה
ויאמר וקצר הכתוב בסרחונם כמו שקיצר האכזריות
דכתי' בהתחננו אינו וגו' ואם יהודה מה בצע שחשב כי עשת
ראובן להשליכו בכזר שימות שם ואמר ההשלכה הזאת
תחשב לנו כאלו אנו הורגין אותו ומכסין דמו כי הגרמא
כהריגה דכתיב ואותו הרגת בחרב בני עמון והוא לא הרגו לא
גרמא שגרם דוד שיהרג אוריה נחשב עליו כאלו הוא עצמו
הרגו ולכן אמר יהודה לכו ונמכרנו ואין זו גרמא כל כך
אולי יחורו ודינא רבא ודינא זוטא איכא ביניהו וספר
הכתוב כמה נתאבל יעקב עליו ושואלים היאך נתקשרה
יעקב על מתו יותר מדאי ויש מפרשים שהיה מחות מעשרים
שנה והיה חושב כי בדתאו מת וכמו שאמרו אל על אותו
חכם כשהגיע בנו לכלל עשרים שנה וברוך ברוך שפיטני
מעונשו של זה והנכון כי האבות הם הם המרכבה ויעקב
הוא העיקר וצורתו חקוקה בכסא הכבוד ובניו שנים עשר
דומים לשנים עשר חדשי שנים עשר שעות ושנים עשר גבולי
אלכסונין שהם עיקר העליונים והתחתונים ובהם מתקיימים
שנים עשר מולות שהם עיקר התחתונים וקיומם בעזר השם
נת שהוא רוכב שמים וחשב כי יבטל דעת הבריאה ולישא
אשה אינו יכול מפני שבועת לבן אם תקח נשים על בנותי
והאמתו לאו בני ילודי ניהו ועוד כי רחל שהיא אמו והיתה
העיקר מתה ולכן היה מצטער שחשב כי בנפשו הוא כי
הוא פרד את אברהם מצער גדול בניו והוא ענין גדול
ולכן מצטער ואף על פי שהיה יצחק בחיים לא נלה לו הענין
יצחק בראותו כי השם העלים ממנו ולא הוגד לו סכב
הדברים לקיים עצה ה' ולפי דעת רבותינו אל החרימו ושתאו
שכינה עמהם ונסמכה מרשת יהודה למכירת יוסף שהיה
לו לומר ויוסף הורד מצרימה ופסק בענין יהודה ולפי דעת
חכמים אל שירר מגדלתו ועל האמת שענין תמר כענין יוסף
כי רבות מחשבות וכו' כי ענין יהודה ותמר נכבד מאד ואם
נראה בנגלה ענין זה כי ביהודה בחר השם לנגיד וממנו
עתיד לצאת המשיח ונרמז במלת ותעמוד מלדת כי הוא רגל
רביעי לכסא ועל זה אמרו מגן דוד כמו באברהם רמזו אל
שהיו אמרי בקידוש החדש דוד מלך ישראל חיוקים ועל אמרי
במדרש מגיד מראשית אחרית רמז הקבה במעשה בראשית
אחרית הדברים ביום הרביעי נבראו המאורות ונמשלו ביהודה
הרביעי המאורי ומלת מארת חסר רמז למדת יעקב שדיוקנו
חקוקה למעלה והוא ישראל סבא ולכן נקראו כל האבן ישראל
כי באברהם כתיב ומושב בני ישראל ותמצא כי מבין הבתרים
הוחלה גורת ארבע מאות שנה ויצחק נקרא ישראל דכתיב
ואלה שמות בני ישראל הנאים מצרימה את יעקב וגו' ועוד
אמר יעקב ובניו בכור יעקב ראובן ואמרו והיו לאותו ולמועד
ולמים ושנים לאותות זה אברהם דכתיב ביה לאות ברית
ולמועדים זה יצחק דכתיב למועד אשוב אליך כעת חידת
ולשרה בן יעקב ששמו שמש כמו שאמר בפרשת
שעברה והשמש הוא יום דכתיב קחום היום והוא סבת היום

ושנים זה דוד שהוא סוד העיבור וכמו שאמר בקידוש
החדש דוד מלך ישראל חיוקים ובני יהודה לא הלכו בדרך
האב וקלקלו מעשיהם האחד חס על יופי אשתו שלא
תתעבר והשני ידע כי לא לו יהיה הזרע שידע סוד הכוב
וסכב השם וחפר מחשבות יהודה שהיה רוצה לקיים הזרע
מבניו ולצאת מהם המשיח ומלכנו דוד ועצת ה' היא תקום
שיצא הזרע מיהודה עצמו ומתמר הצדקת בתו של שם
ושלא יצא מבת שוע הבנענית ולכן אמרה שכינה ממני היו
הדברים כל זה ראייה כי מחשבות אדם הכל ועצת ה' היא
תקום ותמר נתכוננה לעבודת השם וזה הוא ותשב
בפתח עינים ואמרו חכמים אל בפתחו של אברהם אבינו
עליו השלום עיני כל ישראל וסמכה על זכותו והתפללת
בזכות אברהם שיעמוד לה וכששמע יהודה שהיא הרה צוה
לשרפה כי היא בת כהן בתו של שם וכמו שאמר הכתוב
ובת כהן וגו' וכן כתב רש"ל והלמבן אל הקשה בסנהדרין
שאין זה הרין אלא בנשואה וארוסה אבל פנויה לא תירצ' בי
יהודה היה מלך והיה יכול בכל משפט שירצה ועוד כתב
כי עוד חיוס יש מנהג ברוב המקומות שכל אשה שתזנה תחת
בעלה שהגין אותה כמו שיגזור עליה בעלה ולכן דנה יהודה
כי היתה זקוקתו או זקוקת בנו וזוה שהסירה נגדי למנותה
מוכיח כי עצת ה' היא תקום כי כוונתה היתה להגלות
ליהודה ולומר לו או כנוס או פטור כי חלילה שנתכוננה
לזנות עם יהודה דמי יאמר דמוקף לה וקודם שתדבר היא
דבר יהודה הבה נא אבוא אליך כי חשבה לזונה כי מה יצא
הדבר שתתייבם מיהודה כי אולי היה יהודה מוסר אותה
ועוד כי הוא היה הולך לררכבו ולשל לו מלאך להסתור הדרך
כל זה להודיענו כי עצת ה' היא תקום ולמדנו כי זכות יהודה
היה גדול שנתכוון לאכול חלב וגודמן לו בשר שמנה
ולמדנו כי היה צניעו גדולה ביהודה שהיתה כלתו ולא הכיר
בה לא במראה ולא בדבור וצניעו מתמר שחתה צנועה בבית
חמיה וענין המשכון שנתן יהודה לתמר יש מפרשי כי היא
שאלה שיקדש אותה וזהו מה תתן לי כי לא רצתה להבעל
בזנות ואמר לה שישלח לה גדי עזים בקדישה והקנת לה
המשכון מעתה על מנת שתחזירנה לו כשישלח הגדי ואף
על פי שאין הקדושין כלום בלא עדים ואפילו שני גברים מידים
אחת שאדם חשוב כיהודי אינו יוצא בלתי שני גברים כמו
צמצינו באברהם ושני יערי עמו ועוד בסדר כי בזה הערבון
יש בו ענינים גדולים רמזים במדרשו שרמז ל' מקדשות
חותמך בית ראשון ופתילך בית שני ומטך הבית העתיד
ונקראו משכון כי יהיה בית המקדש משכון של ישראל כשהם
חיוטאים לפני משכון אותו ולבסוף חוזר אותו להם כמו
שדרשו במסוק השב תשיב לו את העכוס והיה חקוק
במטה יהודה צורת אריה והמטה מורה על המלכות שבש
מושלים כמו שאמר הכתוב לא יסור שבש מיהודה ועוד
בסדר חותמך מלך דכתיב אם יהיה כניחו מלך יהודה חותם
על ימיני ופתילך סנהדרין דכתיב פתיל תכלת ומטך
משיח דכתיב מטח עוז וכתיב ויצא חוטר ובענין התאומים
שילד יש בו סוד גדול רמזו במדרש לר' נחוניא בן הקנא כי
זרח הוא הבכור כי הוא הנותן ידו ועל ידו השני רמז לכתר
מלכות וענין פרץ כלבנה ששעמים שילמה ופעמים פרוצה
ועד עתה היתה המלכות של בית דוד כלבנה ולעתיד לבא
יהיה המלכות קיים ושלם כמו שנאמר וכסאו כסמי נגדי
ואחרי כן הודיעה הפרש ענין אשת משיח ונסמכה למרשת
תמר להודיענו כי כמו שכוונת תמר היתה להכנות מן הצדיק
כן כוונת אשת משיח להכנות מיוסף והיתה רואה ב
באצטגניות שעתיד להבנות מיוסף ולא במן שהיתה חושבת

כי מבתה אסנת עתיזה להכנות' ולהודיענו תוקף יוסף על יצרו כמו שאמרנו בסנהדרין תקפו של יוסף ענותנותן של בתו שישלח היו מושלים ביצרים' יוסף בועז פלטי בן ליש כמו שמוכר בסנהדרין ובסוסח מדכתב ושאל נתן את מיכל בתו לפלטי בן ליש' כי חשב שאול כי קדושי דוד אינם כלום כי מאח ערלות פלשתים לא חוו למדי ודוד חשב דחוי לשונר' ובעבור כן היתה מקודשת' ופלטי ידע זה ולא קרב אליה ונעץ חרב בינו לבינה' ומה שחיה בוכה בפרידתה רבתי ונעץ חרב בינו לבינה' ואחר כך חזר הכתוב לענין יוסף והזכיר אחר ענין יהודה לרמוז כי משיח בן דוד קודם במעלה למשיח בן יוסף' ולהודיע היאך נתגלגל הדבר באותן החלומות של שר המשקים ושל שר האופים ירדתי למצרים לקיים עצת ה' ועוד הודיעו ליוסף באותן החלומות עיניים גדולים' כי באותן סלי חזרי הראו לו שלש גליות' כי חזרי כמו שעיר החזירי ומה שהיה העוף אוכל המאכל רמז לאומות שאוכלין עמו היהודי' כמו שנאמר ירד העיט על הפגרים וכתוב העיט צבוע נחלתי ליי' ומה שאמר וישב אותם אברם רמז כי זרע ישראל יבחיחו אותם וחס ישראו והאומות יאבדו' ובחלום שר המשקים הודיענו ענין חג מקדשים' כי גפן חס ישראל' כמו שאמ' גפן סמצרים תסיע וגומר' וחג שרינים הם כהנים לויים וישראלים' והיא כפורחת בית ראשון' עלתה נצח בית שני' הבשילו אשכולותיה ענבים בית שלישי שיבנה במחרה בימינו' כמו שהבטיח הכתוב בנח ירושלם ח נדחי ישראל יבנס:

הסוהר ולא זכרו בפי' וישכחו בלב' ורבותינו ז"ל דרשו שזה היה עונשו על ששם בטחונו בבשר ודם' ועל זה אמר אשרי הנבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים' מ'וש מצרים דכתב רחב הם שבת' ועל זה נתאחר ביציאתו שתי שנים דכתב ויהי מקץ שנתים ימים' וקבלו רבותינו ז"ל כי שנים עשר שנים היה יוסף אסור בבית האסורים' והיה לו לצאת לסוף עשרה שנים בזמן שיצא שר המשקים' וכששם בטחונו בשר המשקים נתעכבה יציאתו שתי שנים' אמר פרעה קצף על עבדיו' מכאן נראה שפרעה אינו שם עצם שאם היה שם עצם היאך קראו בשמו' אבל הוא שם אדנות לכל מלך מצרים' וכן תמצא פרעה בימי אברהם ובימי משה ובימי הנביאים וסת פרעה וקס' ושם העצם הוא אחר כמו פרעה נכה ופרעה פירוש הפרע' וכן כל מלך צור נקרא חירם' ומלך פלשתים אבימלך כמו שאמרים הישמעאלים ל כלמה והזנים שולדאן או אמיר אל מומינין' על כן אמר בכאן פרעה קצף' וכן קורא אותו יוסף את שלום פרעה' הראה את פרעה יעשה פרעה' כי לא היה מן המוסר לקרוא אותו בשמו אלא אדוני או המלך' אמר ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים' קראו בלשון גנאי נער עברי עבד' כי כתוב היה בנימוסי מצרים כי עבד אינו ראוי לשום מינוי' וקראו עברי כי הוא תועבה למצרים כמו שכתוב כי לא יוכלו המצרים לאכול וגו' וישלח פרעה ויקרא את יוסף אמר קריינא דאגרתא איחוי ליהוי פרונוקא שר המשקים הוא היה השליח והמגלח' וכשעמד לפניו וספר לו החלום ופטר אותו הבין פרעה כי היה חכם' אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת וגו' ואמרין במדרש מאין ידע שיוסף פטר טוב מחורטומים' אמרו כי היה בתקן בחלומותיו כי לא הידע מספר לו כמו שראה והיה אומר כך ראת' וזהו אחרי הודיע אלקים וגו' כלומר אחרי היית עומד בחלומי' הוא ספר לו דלות ורעות תואר' והוא אמר לא ראת כך לא רעות מראית ודקות בשר' וכן בכל השנויין שהיה משנה' ולכן אמר הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו' והוא הענין כמו נבואח אתה תהיה על בתי' וגומר אמרו לו חכמיו וחרטומיו כי אינו ראוי למלכות' כי כל מלך מצרים יש לו לידע לישון כמו פרעה אמר ננסה אותו בא גבריא' ולימדו לשון' היינו דכתיב עדות ביהוסף שמו כשמלך ויצא על ארץ מצרים' כמו שכתוב ויצא יוסף בכל ארץ מצרים' וזהו שפת לא ידעתי אשמע כלומר לשון המצרים שלא היה יודע תחלת ידע עתה' והבין כי כל זה סבה לקיים הגזרה כי גריהודן זרעו ואמר לו מאי דכתיב לנו חזו מפעלות אלקים אמר לו יהושע בן קרח כל הנוראות שאתה מבין עלינו בן בעליהם ופירוש עלה סבה על ידי לשון של ארגמן שעשה יעו' ליוסף בתורת פסים שנתקנאו בו אחיו נתגלגל הרבר וירדו אבותינו למצרים' ולכן ספר בפרשה היאך התחיל ענין הירידה ואמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים' ויש במלות רמז והכרע' אמר וירא יעקב ואין צריך למפרשים שאמרו וירא כמו וישמע אלא שנכנסה בו רוח הקודש' כי יש שבר כל' שבר ותקוה' ואמר רדו שמה רמז לרי' שנים שישבו שב' מנין רדו' וכתב וירדו אחי יוסף עשרה למדנו שהיו בעלי תשובה ונתחרשו ממעשיהם' וכן למדנו זה הענין בהרבות מקומות' תחלה בבואם בתחלת הירידה' כאן הראו לו אחוה ליוסף וינחמו על מה שעשו' על כן אמר אחי יוסף' וירדו בלב שלם לב אחד ודרך אחד לחפש אחרי ולבקשו כי הם ידעו כי הורידוהו למצרים' ולכן מצא להם יוסף עליהם לאמר מרגלים אתם' כי היתה הכל לסבה מאת השם ית' כי ירדו עשרה ולבושים מכלול' ולכן אמר להם מרגלים אתם

פרשת ויהי מקץ

עדות ביהוסף שמו כנאסו על ארץ עניים ספק לא ידעתי אשמע (תקילים פא)

עדות ביהוסף

הפסוק הזה דרשונו אל בשתי פנים הא' על יוסף עצמו

והסני על ישראל שנקראו בשם יוסף כמו אבינו חזקן ויקרא בהם שמי ושם אבותי וכתב רועה ישראל האזינה נהוג כצאן יוסף וכתב אולי יחגן צבאות שארית יוסף' והפירוש הראשון פירשו אותו כי זה העדות הוא שהוסף לו הא משמו של הקבה כי שמו היה יוסף ונקרא יהוסף שניתוספה בו חכמה שהיא חזק' כי ידוע לחכמי האמת כי היא חכמת שלמה דכתיב וה נתן חכמה לשלמה ולכן הוא בהא' וכן שהזכירו במדרש רבי נחזיני בן הקנה על פסוק וה ברך ארז אברהם בכל' כי שלח השם לגבריא' וליסר ליוסף שבעים לשון כדאיתא בסוטה והיינו שפת לא ידעתי אשמע' לשון שלא היה יודע תחלה הכין עתה' כי אשמע כמו אבין כמו אשר לא תשמע לשונו כי היו במצרים חכמים גדולים והשיב חשם דעתם אחר וסכל עצתם' ונתן חכמה ליוסף בפתרון החלומות שהיו פותרין אותם ולא היה נכנס בלבו' כמו שאמרין ואין פותר אותם לפרעה' פותרין היו ולא הידע מתרצה בפתרון' שהיו אומרים לו' בנות אתה מוליד' ו' בנות אתה קובר' והיתה חסיבה להשלים עצת ה' כמו שאמר בפרשה האחרת עד שדבר שר המשקים ואמר את חטאי אני מוכיר' ואמר לשון רבים כי לא חטא אלא חטא אחד לפרעה אבל זה אמר בעבור חטא יוסף' וחנה חס שני חטאות כי עבר על ההבטחה שהבטיחו ולא זכר החסד שעשה עמו בבית

כי איך יאמר להם מרגלים אתם בלא טענה ובלא אפתיא
אלא אמר להם לא ראית בכל הבאים לשבור בר שיבואו אלא
העבדים אחד או שנים לא אדונים לבושי מכלול ולמי
דעת רבותינו אל שקבלו שנכנסו בעשרה פתחים לבקש כל
אחד ליוסף וצו היתה לו טענה ועלילה יותר כי שומרי
הפתח אמרו לו כי בעבור מהוסת הבאים שם שוערים
בפתחים ושיכתבו הבאים ועוד שהיה חושב שיבואו מאנשי
בית אביו ואולי לא ידע בכואם ולכן שם שוערי בכל הפתחים
שיכתבו שמות כל הבאים ולכן העליל עליהם כי ידע זה
ולכן הוצרכו לומר כל העניינים היאך מולדתם וכמה אחים
היו להנצל שאינם מרגלים הנח הראו בזה האחוה ועוד
מצניו שהיו מתנחמים כי בתפיסת שמעון אמרו אבל אשמים
אנחנו חיו צדיקים ולא תלו הדבר במקרה אלא בהשגחה
פרטית ועל עגשם בא להם כל זה ועוד כשפתח האחד שקו
ואמרו חזל שהיה לוי שנשא מנן זוגו כי נתכוון יוסף לקחת
שמעון שלא יחשבו רעה הוא ואחיו לו כי היו שניהם אחדים
ובעלי עצות ותחבולו כמו שמצניו בשבם שאמר ויאמרו איש
אל אחיו הם שמעון ולוי ויש במדרש כי לוי היה מדרקק
במצות והיה מקיים לא תחסום שור בדישו ונתן לחסורו
משפאו ועל דרך הפשט היה חסורו חלש והיה צריך לתת
לו מספוא כי האחרים לא היו נותנין אלא תבן מפני הרעב
וכתיב ויצא לבם ויחרדו וגו' מה ואת עשה אלהים לנו לא
תלו הדבר במקרה אלא בהשגחה על עון זה ובענין הגביע
אמרו האדים מצא את עון עבדיך סכל זה למדנו כי היו בעלי
תשובה ומתחרטין על מעשיהו הרע ונראה ממשט הכתובים
שלא היה יעקב מרוצה משמעון בנו כי לולי הרעב שדחקו
לא היה משים לב לשלוח בעבורו וגם בתמלתו לא זכרו
כשמו אלא אחים אחר אבל יש לרזל ענין נעלם בתמלתי
זאת כי נתכוון לשעו ולדורות זאת ואל שדי הוכיר זה
השם ולא אחר כי הוא משרד מערכות הכוכבים ושיתקן מזל
אם היה דרך מזל ויאמר לצרותיו די צרת לבן צרת רחל
צרת דינה צרת יוסף ועוד שהיה יוצא חוצה לארץ
תחת השרים והמולות יתן לכם רחמים לפני האיש כמשמעו
ובמדרש זה הקכה שנה איש מלחמה את אחיכם זה יוסף
אחר זה שמעון ואת בנימין ובמדרש ושלח לכם גלורת
מצרים את גלות בבל אחיכם אלו עשרת השבטים אחר
ואת בנימין זה גלות יהודה ובנימין ואני כאשר שכלתי בכית
ראשון שכלתי בבית שני לא אשכל עוד רמז לחרו
לשעה ולדורות שהיה יודע ענין הגליות ונתן לבו להתפלל
עליהם וצוה להוריד למושל הארץ מנחה כי פתן בסתר
יבמה אף ושיורידו הכסף הנמצא באמתחותיהם אולי משנה
הוא ועוד כסף כמול אולי נתיקר חשער הכל בזכמ' מאתו
ולא ספק על תמלתו לא נהג דרך ארץ ורמז לנו לבטוח בת'
ולעשות תחבולות להנצל כמו שפירשונו במרשת וישלח

והם אמרו לאיש אשר על הבית ענין הכסף וענה להם אדיכם
ואלי אביכם וגו' אין לפרש שסמון כפירוש רש"י אל כי איך בא
לכל אחד כספו כמשקלו אבל פירוש חרמב"ן אל הוא מחזור
כי אמר להם דרך הבאים לקנות בר שנותנין שקיהם סגורים
רקים ומניחין כספם בשולי אמתחותיה מרוב המחומה והיה
המשקל הכל שוה כל מלא ומשא והיה המשביר נתן לכל
אחד ואחד ומשים בשקו כפי הכסף הנמצא בשקו כי
כאמנה הם עושים ובאו אנשים לוקחים ונותנין להם
שקיהם סגורים וכספם בשולי אמתחותיהם ולפירושו אמר
להם שכחתי ולא לקחתי חספו ומלאתי שקי בר וצוני אדוני
למה אתכם וכדי שלא תתעכבו לקחתי השקים המלאים
שהיו מדודים ושפכתי בשקים יוצא חספו בפי אמתחותיהם

במשקלם ואין בכל עון חטאי כי כספם בא אלי ועוד
צוה שתאכלו עמו וחרבה משאות' להודיע לכם שעשה חסם
בזה שהעליל עליכם ולקח אחיכם ונתברר כי בניו אתם לא
מרגלים וישנו לפניו הבכור בכבורו וגו' היה מכה בגביע
כדברי חסמים אל כדי שלא יתנו לבם ולא יפירוהו והיה בכסה
פניו במצנפת על עיניו והיה חתום וכן כדברי רבותינו אל ויצא
מתם בלא חתימת זקן ולא הכירוהו וצוה למלאת בליהם
בר ולהשיב כספיה איש אל שקו ואין ספק שהיה זה לדעתם
שאם לא כן היה להם טענה בדבר הגביע כשרף אחריהם
ואמר להם הלא זה כלומר דרך ודאי כי הם נכחוהו אשר
ישתה אדוני להגדיל העלילה כי הגונב כוס אדוני חייב
מיתה ואמר נחש ינחש אדוני בו כלומר שאל למנחשים
בעבורו ואמרו באמת שאתם גבתם אותו ויש פירושים
אחרים וזה נראה נכון והם השיבו למה ידבר אדוננו כן הן
כסף וגו' אשי' ימצא וגו' ואמר גם עתה כדבריהם וגו' ויש
פירושים רבים כמסקו גם עתה כדבריהם כן הוא כי אינו עושה
כדבריהם כאשר ימצא אתו והתכוון פירש רבינו סעדיה אל
גם עתה חזור לאמנותם שאמרו הן כסף ואמר להם גם
עתה כדבריהם כן הוא שאתם נאמנים ועל זה אעשה עמכם
חסד אשר ימצא אתו וגו' כי הקל מנזירתם שגורוהם בעצמם
על הגנב ועליהם ויוסף קיים דין עבדו וגזירתו ומח שאמר
יהיה לי עבד בעבור כי שפירת הכוס עלי ועליו לשלמו
לאדוני ומח שאמר גם עתה ולא אמר עתה כדבריהם אמר
זה כמסתיר פנים כלומר אפילו יהיו כדבריהם שתהיו נאמנים
וכן הוא כמו יהיה כמו פירשנים כן יהיה שעדיין לא היה
ומח יהודח ליוסף הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר
נמצא הגביע בידו נראה תמה כי היה להם לומר הננו עבדים
אשר נמצא הגביע בידו גם אנחנו הנקיי חיאמר גם אשר
נמצא הגביע שהיה נראה פי הגנב פרבה שלא היה ראוי
להיות עבד על כן פירש ר' חננאל אל שחזור לרבותי הראשון
מה אמר לאדוני על כסף הנמצא ומה נדבר על כסף שני
ומה נצטרק על הגביע האלהים מצא את עון עבדי ומצא
בעל חוב מקום לגבות חובו אבל מזה אנו נקיים גם אנחנו
גם וגו' אפילו זה שנמצא הגביע בידו אין בו עון מזה אלא
כי השם מצא עונינו והכשילנו בזה אמר יוסף חלילה וגו'
יש שואלין היאך היה שולח לאחיו והיה מעכב לבנימין ולא
היה חושש לשיבת אביו כי בראותו כי אין הנער ומת ולא
נתגלה לאחיו עד שדחקו יהודה בדבריו ויש פירושים
שהיה יודע יוסף כי יצאת חוצה לארץ קשה לאביו ולא היה
רוצה לסבב ירידתו כי אם נתגלה ירד מהרה והיה די לו
שישאר עמו אחיו עד שדחק אותו ולא היה יכול להתאפק
כי אמר מהשם יצא הדבר ואין חיבולת בידי והראיה שיעקב
לא ירד עד שנטל רשות מהשם ית בבאר שבע וחבב זבחים
ונתן לו רשות אל תירא מרדח מצרימה וחוכר אביו יצחק
לענין וכרוך השם המגלגל הדברים כי לא נתגלה כל זה
הענין ליעקב מיוסף שדר במצרים לב שנה כי הזמן לא היה
עדין כי החל בגזירת עליו ועוד שהיה יצחק קיים ולא
היה לגלות להתחיל בחיי יצחק כי כשתשוב חיי יצחק לא
מת עד שהיה יוסף בן כס שנים על כן היה שואל שלום
אביכם זה יעקב חזק זה יצחק כי הם זכרו אותו בהתנצלותם
שהיו כנים ומזוע חשובים שיצא פנעם בעולם אברחם ויצחק
שנדעו עם מלכים ושרים והם השיבו לעבדך לאבינו לא
השיבו על הקלקלה לא רצו לומר מת אבל אבינו חיי
פכלל כי חזק מת וכמו שהשיב רב לרבי חייא כששאל לך
אבא קיים אל אמך קיימת שהיו החכמי מדקדקים בלשונם
הנה בארנו פי הכתוב לדרך הראשון עצמו ועוד נפרש אותה
בישראל

ולא מורידין • ואנו פברכינ אקבו להדליק מטעם לא תסור • והראוי לומר בימים ההם בזמן הזה בלא ואו • ושמעתי בשם הרב הר' יונה שבלילה הראשונה היה מברך שלשתן להדליק ושעשה נסים ושהחיינו קודם ההדלקה • ובליל שני ברכת שעשה קודם הדלקת השנית • וכן בליל הג' להדליק ושעשה קודם הדלקת השלישית • וכן בכל הלילות והיה אומר הטעם שבכל יום היה מתחדש הנס • ובכל יום שהיה מתחדש הנס כן חייב לברך שעשה נסים ואין נוהגין כן • ותקנו אל שלא להתענות ולספור באלו הימים ולעשותן כמועדים שהם ימי שמחה • ורמז לעתיד לזמן המשיח ולעולם הבא כי הצדיקים נהנים מזיו השכינה • והכל אורה שלימה וכן בזמן המשיח יתוסף אור במאורו כמו שכתבנו והיה אור הלכנה כאור החמה לאור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ונאמר :

פרשת ויגש אלו

בני אס ערבת לרפך תקצת לור כפך כוקסת צלעתי טוך ונגי •
 פמס וסת סיפס ככו וסכנל ונגי •
 (משליו)

בני אס

שלמה המלך ע"ה חבר ספרו על שני דרכים נגלה ונסתר • הנגלה כיון בו לתקון הגוף • והנסתר לתקון הנפש שהיו שלימות האדם בחיותו שלם בגוף ובנפש וכן פירשו רוב המפרשים זה הספר על שני פנים וכן הוא דעת הרמב"ם אל והביא דאיהמן הכתוב שאם שלמה תפוחי זהב במשכיות כסף ופירש אופניו שתי פנים כמו עיניו ופניו ורמז הנסתר שהוא הפנימי לזהב והחיצון שהוא הנגלה ככסף ופני משכיות מתרגום ואסתכי כמו תפוחי זהב שהם מכוסים במשכיות הכסף מעשה שבכה ויש בו נקבים דקים כאד שהרואה אותי מרחוק בלא עיון דק יחשוב שהכל כסף וכשיעין בטוב יראו וזהב תנה ייחס החיצון אל הפנימי כיחס הכסף אל הזהב כמו כן אינו משיג הענין הפנימי שהוא תחלת המשל אלא מי ששכלו מחודד ופסחל בו היטב ומצאנו כי כתב בראש הספר כי בדבריו יש משל ומליצה וחידה • והמליצה הוא פשט הכתובים לשון ביאור כמו כי המליץ בינות והמשל כי כלו מועיל המשל והנמשל • חיצוני יועיל מעלה יצירת ותוכן מעלה שקלית • והחידה הדבר שהכוונ בנפישתו לא בחיצונו ויש פירוש נסתר מלבד מה שיראה מן המלות כמו חיות שמשון דבתיב בשופטים אחודהגא לכם חידה וכמו בגן אדם חוד חידה וגו וכתוב חודת חידתך והחיד חיתה הנשר הגדול שאין הכוונה בנשר אלא למלך בכל וכל אותה חידת וכן משא בספר הזה של משלי חסוקים שאין בהם אלא פשט הכתובים אינן מורים ענין אחר • ויש בהם חסוקים הפנימי והחיצון מועיל כמו הפסוקים המדברי בעצה ובחידה ונאמר ונהג ונאשת חיל ובערבון כי הנגלה והנסתר מועיל ויש בהם כי הכוונה בפנימיות לבד כמו שלשה המה משיבי צעד לעלוקה שתי בנות ונגי • ויש אומרים כי על כן אכרו דברי חכמים וחידותם כי אותן חידות הן דברי זולתם דברי אגור בן יקא המשא לאית'אל ואוכל ואלו הפסוקים שהתחלנו בהם הם משל הפנימיות והחיצוני מועיל ובענין פירוש המשל יש בו שני דרכים • יש מפרשים הנמשל שכל כמו שפירש הרמב"ם אל וזולתו ויש מפרשים אותו כמשמעו והוא מדרש חכמים אל והכל

בישראל שנקראו יוסף כמו שאמר עדות ביהוסף וגו' כלומר על ישראל כשיצאו מצרים ושם בהם עדות הפסח והקלילה בצאתו על ארץ מצרים • בצאתו חזר לשם דכתיב אני יוצא בתוך מצרים שפת לא ידעתי אשעזי שלא שנו לשונם ולא נמצא בהם פרוץ בערוה דכתיב נן נעול ואמר עדות שהנסים כשנעשים בכל דור ודור הקב"ה עושה עדות לחיות נזכר בכל דור ודור • שאין השם משנה בכל זמן ומזמן לעשות נסים ומופתים ולכן כאשר עשה בדרך אחד או בזמן אחד עושה וכן ועדות שזכרו אותו בכל זמן כדי שזכרונו יגמלאותיו כמו הפסח שהיו אוכלין צלי אש ומצות על מוריים זכר לניסי מצרים • והסוכה זכר למדבר לענין כבוד • והוא עדות ביהוסף שמו וכן עשה השם בזמן חשמונאים שעשה השם גם גדול ונחתר שמסר גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעשים בימי מתתיהו ולכן כהן גדול חשמונאי כלומר שר נכבד כמו יאתיו חשמיים ועל אותן חנסים הגדולים כמו שהם מוזכרים בספר יוסף בן גוריון ובספרים אחרים מספרי הקדמוני צות עדות לישראל בשמן המנורה שהיא עדות לישראל כפן שמוזכר בה עדות דכתיב באהל מועד מחוץ לפרוכת ונגי • ואמר עדות הוא לישראל ענין נר המערבי שהיה דולק תמיד לא היה משים בו שמן אלא כמדת חברותיה ולעולם לא היה כבה • וכמו שאמר אל כי כל ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק בבית שני לא כבה נר מערבי • ואמר עדה הוא לישראל ששיכנה עמחם • ובראות היונים הרשעים מעלת המנורה וכי היא טוב הצפון לישראל חרומות לעניני גדולים שנתקשה משה בענייניה • טמאו השמן מלבד צלוחית אחת שהיתה מונחת בארגו אחד עם חותמן של כהן גדול והיה בה שמן ליום אחד • והקב"ה עשה נס בת • ולחיות עדות בישראל נתוסף בה שמן לכל יום עד הימים • והצלוחית לא היתה מחזקת שכן אלא ליום אחד • והשם היה מחדש בכל יום ויום נס עד שמת ימים שהם כנגד שמונת ימי הסוכות עד ח' חג עצרת ולכן יש באלו הימים הלל גמור • כי בכל יום ויום נתחדש נס כמו בסוכות כי כל יום רומז לענין מיוחד • והם שלשה מנורות חלוקות מנורת משה רבינו ע"ה ומנורת זכריה ומנורת מתתיה • חג שמשה וזכריה היו מנורות אל כל אחת ואחת ואותה של מתתיהו דהיינו זאת של חנוכה ח' נרות • האחרת כנגד העולם הזה והאחת כנגד זמן המשיח שהם שבעה רמז לשביעיות • בי ששה אלפים שנה חיו עלמא וח' כולו שבת • ומנורת מתתיהו מן ח' נרות לעולם הבא דכתיב למנצח על השמינית • והנה שמיני חג עצרת כי הוא היובל הגדול כלו קדוש • ויום השבועות חבא בשבוע הח' אחר שספרנו שבע שבועות • ובעבור כי השמן רומז לדבר עליוני הוא מן החכמה שהיא הגולה שראה זכריה שהיו יוצאין ממנה שבעה ושבעה מוצקות כי אין מלת הז' אחר מיותר • כמו שאמר אל שהוא כמו אל החצר החיצונה כי בכאן הוא צריך • וכמו שפירש הרמב"ם אל כי זהו השם לענין מה שמוצקות כנגד מט שערי בינה שנבחרו בעולם • ולכן אמרו חכמים אל הרגיל במצותה נר חנוכה היויין ליה בניס תלמידי חכמים • וכמו שאמר רב הונא הוה רגיל דחליף וכו' ועל זה אסרו להשתמש לאורת • ואפילו תשמיש מצוה ימצוה בסוף השקיעה לא בשקיעה ממש לקיים לא ימיש מלמד שעמוד הענן משלים לעמוד האש וכמו שאמר חכמים אל דביתוהו רב יוסף מאחרה ומדלקה אסר לה לא ימיש סברה לאקדומי אסר לה ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ושיעור מצוהה עד שתכלה רגל מן השוק • ואם כבתה אין זקוק לה • ומדליק ועולה כדרך מעלין בקודש ולא מורידין ואין הלכה כבית שמאי דאמר כנגד פרי החג ואע"ג שהוא מכין גם כן לסוד הענין יותר טוב הוא מעלין בקודש

ויגש אליו

והכל אמת ובפסוקים הללו ישים אלו השלשה דרכים פשט כמו הנפש השכלי כמו הרוח השמעי כמו הנשמה ואלו הפסוקים יש בהם השלשה ענינים הללו פשט ושכלי ומדרש וענין קשט הכתוב שיהיה האדם בדבריהם העולמיים ולא יבא עצמו בדברים שיהיו נכשלים ואם שגה והביא עצמו שישתדל לצאת מן המכשול הזה והערכות אחד מהם ולכן הזהירה תחילה במקומות רבים לזהר מן הערכות אמר אל תהי פתוקעי כף בעורכי משאות אדם חסר לב תוקע כף ועורב ערובה לפני רעהו ומה שאמר תקיעת כף כי כן דרך לתקוע הכף בערכות ואמר עשה זאת אימה בני כלו השתדל לצאת מאותו ערבות כלו ולשון התרפס הכנע לו וגם זה הפסע ורהב ריעד ענין ממשלה בלומר תן לו ממשלה עליך כענין יהודה בכאן אדוניו שאל קראהו בלשון אדנורת ונכנע לפניו ורבותינו ז"ל פירשו רהב לשון הרבה אסרו הרבה עליו רעים ועל זה באה מלת ריעד בידו במסורת אומר לית כותיה מלא ואומר הנצל כצבי מיד וגו' כלומר מיד יקוש ויקוש עומד במקום שנים וכתבו חכמי השבע כי הצבי אינו סובל שום דבר בקרנים כשאר החיות או הבהמות שיש להם קרנים כי מיד הוא משליך אותו ועל זה אמרו חכמים ז"ל הניח בעותיו על קרן צבי ולזה אמר כצבי מיד וכמו שנומל הצפור במקוש לא ישקוש והולך אילך ואילך ומבקש מקום לצאת בן צריך שיעשה האדם זה הוא פשט הכתובים והוא מוסר טוב ואזהרה טובה כדרך העולם ועל דרך השכל הוא שני ענינים אמר ערבות בריע ותקיעת כף בור וענין הריע הוא היצר הטוב והור הוא היצר הרע ואמר בני אם ערבת לריעך שהוא השכל להשלים לו חיוכו השתדל להשלים לו ולא עשה כן אלא שתקע לור כפיו והשלים החומר על שכלו נוקשת באמרי פיך ונוקשת ידוור לתקיעת הכף ואמר עשה זאת אימה בני וחנצל כי באת בכף ריעד כי כבר ערבת לריעד להשלים לו חוקו כאמרו מי זה ערב אל לבו וגו' והזהירהו שיעשה תחובלה להנצל מן תור וירחב ריעו עליו כי כן הוא הראוי שיחן שררה וממשלה לריע על הזר ואמר אל תתן שניה לעיניך וגו' ובעבור שענין הערכות יש בו הזיקים גדולים החזיק על זה אחד מהם הפסד ממנו ושורח גופו ועוד שעובר על ולפני עור לא תתן מכשול שעושה ללזה רשע דכתיב לזה רשע ולא ישלם שסופך שיפרע חקרב שלו על אמונתו ויש כוח נעילת דלת ומפסיד יישוכו של עולם כי כל המציאות לזה זה מזה ומשלם זה לזה הלילה מן הימים והימים מן הלילות דכתיב עם ליום יבוע אומר ולילה ללילה יחווה דעת וגו' התחוננים מן העליונים וממנד תבואות שמש העליונים מן התחתונים ואד יעלה מן הארץ אענה נאם ה' וגו' אמרו חכמי המחקר הגלגלים מאירים לו לאלו וכלים גהנים להשלים זו לזו והשם יתברך משפיע לכלם ואינו גלוח מאחר וולתי הדדקה שהוא משלם שכר לעושי ותנופס עליו דרך הלוואה נמלות בצדקה דכתיב מלוה ח חונן דל' ובמדרש הוא כמו שדרשו רבותינו ז"ל בני אלו ישראל דכתיב בני בבורה ישראל שכברו מעשים טובים לפני אביהם שבשמים על הד סיג ונעשו ערבים אלו לאלו לריעד זה חקנה דכתיב זה רעי וזה דודי וקבלו אלהתו בסיגי ובערכות מואב באלה ובשבועה בערכות מואב כמו שכתוב והנגלות לנו ולבנינו ולשון אב הוא ודא כמו ואם יהיה היובל ואם תקריב מנחת בכורים אם כסף תלוה את עמי תקעת לור כפך ששבת מדרכו ונדבקת באל זר שהוא בגופו של אדם כמו שדרשו ז"ל לא יהיה בך זר איה הוא אל זר שהוא בגופו של אדם זהו יצר הרע נוקשת באמרי פיך וגו' לך התרפס עשה עצמך כאסקופה הגוררת וחובה עליו רעים שיתפללו בעדך שיקבל אותך

בתשובה והמדרש הוא קרוב לענין השכל וכן מתפרש ריעד ריע אביך וגו' לשלשה דרכים הללו הפשט שישכור אהבתו לריעו ולריע אבותיו אף על פי שאינו ריעו בעכו כבוד אבותיו ואם יהיה לו איד וצרה או שהוא צריך שיתרחק ולא יכנס בביתם שלא להכביד עליהם ואפילו בית אחיך זה ממעלת הנפש לסבול צרתו ודחקו ואידו כי רוב בני אדם טבע רע וכשרואים אחיהם או קרובם בצרה ירחקו מהם לכן האדם בעת האד והדחוק יתרחק מהם ויסבול לצערו אמר החכם בעת הפכתו והמחוקר ייקל האדם או ייקר אמר שלמה המלך עליו השלום אם נבלת בהתנשא וגו' כלומר אם נבלת ממנוך גהוג עצמך ולזה ואמר טוב שכן קרוב לאדם כשהוא עוזר בעת צרתו מאח המתרחק ממנו ובמדרש ריעד ריע אביך זה הקדוש ברוך הוא דכתיב זה דודי וזה רעי ואל תעזוב אותו ואפילו שישכר עליך נבלות ויסיך לך בייסורין אל תקרא תגר באומות העולם הקוראים תגר ואפילו שיבא אד עליך לתבא בית אחיך עשו בראותך הצלחתו אל תחמוד ותתאוה לאותה הצלחה כלומר אל תדבק להם כלל טוב השכן שהוא עמך בגלות והוא השכינה דכתיב עמו אנכי בצרה מאחך שהוא קרובך ונתרחק דבר אחר טוב היה יתרו שהיה שכן ונתקרב ובה לראותך מאח שנתרחק והוא עמלק והם פירשו ענין התקיעת כף שהוא ענין גדול יותר חמור משבועת ולפיכך אמרו בתוספו שאין לו התרה וכמו שאמרו בצדקיהו בזה אלה והפר ברית והנה נתן ידו וכל אלה עשה לא ימלט זוהו שאמר ראובן לאביו תנה אותו על ידי ואני אשיבו אליך כלומר שאתן לך יד אבל יהודה לא החמיר עצמו כל כך אלא אמר אנכי אערכבו ועם כל זה השתדל בכל כחו ושם נפשו בכפו לצאת מן הערבות כמו שמוזכר בזה הפירוש דכתיב ויגש אליו יהודה ויש באריכות יהודה שני דברים האחד לשון תוכחה והשנית דרך מיוס ותחנה וכן אמרו ז"ל מצינו הגשדה למלחמה דכתיב ויגש יואב ומצינו הגשח לתחינה דכתיב ויגש אברהם ורבותינו ז"ל דרשו זה הענין של יהודה לתוכחה וזה פירש גם כן רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל מפרש על דרך הפשט ענין התחינה והכמרת הרחמים בכו שכתוב כפרשה ולכן הית בזכור אב זקן וילד זקונים ושיבת אביהם ושברו לנו מעט אוכל לשון חוסר ודלות שידעו בו שהאלרים הוא ירא כמו שאמר וכן היה כי נכמרו רחמי ונתגלה להם בכבוד וחם על כבודם ואמר הוציא כל איש מעלי שלא ישמעו הנגידה שלא יבזו אותם והוא היה מתפאר בהם תמיד ולכן אמרו באו אחי יוסף שהיו שומעים בעקורם שהיו נכבדים וחשובים אלא אמר יוסף גא אליו ויגשו שלא ישמעו הנצבים עליו כמו שאמר ואחרי כן דברו אחיו אתו יש מפרשו שחלו פניו שלא יגלה המכירת לאביהם פן יקללם ויהיו מנודים ונבזים בעיניו והראיה שלא ידע אביהם בדבר דכתיב ויצו אל יוסף וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל שאלו הית יודע הוא בעצמו היה מפיס והוה הטעם בעצמו שלא שלח יוסף ענין מכירתו לאביו כל ימי חיותו בכצרים כדי שלא יקללם ויגדם ויש אומרים מפני החרם שהחרימו ואף על פי שלא היה עמם ולא היה יודע סכל מקובל חל החרם עליו כמו שחל על יהונתן אף על פי שלא שמע החרם ומכאן שהחרם שהוא בעשרה חל אפי' על שאינו שם ושלת אותם ואמר להם אל תרגו בדרך כי פחד שמא יתקוטשו על המכירה ונתן להם חליפות שמלות ולבנימין שלש מאות כסף וחמשה חליפות שמלות ולאביו שלח כואת וגו' כלומר כבנימין ועוד עשרה חמורים ועשר אתונות ויחמר ואו מן עשרה כמו שמש ירח עמד ובלוה ובענין הפנין יש ענין לאביו ובענין העגלות כדרשו ז"ל ולכן פרח לשלוח לו עגלות שהיה מטעם המלך שלא יצאן מצרים עגלות שלא יבזבו תחנתו ועוד

ועוד בעבור הפרות המושכות העגלות שהיו טובות ויפירות כמו שכתוב עגלה ימפיה מצרים שלא ילירו בשאר ארצות ואם היו יוצאות היו נוסלות הרחם שלהם שלא יתעכרו וכמו שאמרו ז"ל אין מרח וחזירה יוצאה מצרים שאין חותכין האם שלה בשביל שלא תלך במקום אחר ולכן כתיב ואתה צוית זאת עשו כלו אף על פי שנצטוות שלא להוציא עגלו אני מצוה לך קדו לכס וכו' וכן הוא אומר ותן להם יוסף וגומר ופי' רש"י ז"ל שנפרד ממנו בפרשת עגלה ערופה והקשו עליו דאם בן היה לו לומר וירא העגלה ופירש בפרשת עגלה של עגלות המשיכן במסכת שבת אבל במדרש ר' שמעון בן יוחאי מפרש בדברי רש"י ז"ל כשפירש מאביו יצא אביו עמו בדכתיב וישלחומו מעמק חברון דכתיב ואברהם הולך עמו לשלחם ותרנגום לאלוהיו ואמר לו שכר הלויה ושעתידה מצוה להתחדש בעגלה ערופה על ענין כי ימצא חלל בענין הלויה שכתו ועיניו לא ראו לא ראיהו ופטרנוהו בלא לויח ומתוך זו ההלכה פירש ממנו ועוד להראות לו סימן שרוב תבואתו בכה שור לרמוז על מדתו דכתיב בכור שורו הדר לו ואמר להם ועיניכם אל תחוסו על כליכם כי ידע שאביו חס על כליו וכמו שדרשו בפס' ויותר יעקב לכדו שנשאר על פסין קטנים וכשהגידו לו יוסף חי נתבטל ונפל כמת כי כן טבע בנוא השמחה פתאום שנרחבים עורקי הלב ויוצא החוס הטבעי כיוצא בחלושי הטבע אף בזקנים והיו מדברים אליו ענין אחר עד שחזרה רוחו דכתיב ותחי רוח יעקב אביהם ונבא לבאר שבע מקום תפלת אבותיו לישל ממנו רשות ביציאת חוצה לארץ שהיה קשה בעיניו ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק שהיה מתיירא מן הגלות שהיה רואה שהיה מתחיל כי כל האבות היו יודעין הגלות כמו שאמרנו בשאר הפרשיות וכן לכבוד אחד יצחק כי משם היה מפקד לכן זבח זבחים להשלים אליו הפרות ולא הקריב עולות כאבותיו כמו שדרשו ולמה נקרא שמם שלמים שמטילים שלום בעולם וכבר האריך הרמב"ן ז"ל בזה באותן המדות שאמרו בבבל חייב אדם בכבוד אביו יותר מזקנו וכו' ושואלין בשלום התלמידים וכו' ונא אליו התלמידים וקראו יעקב לענין בעבור שהיה יוצא לחוצה לארץ ואף על פי ששמו עתה יעקב והוא מתחת השרים והמולות ועם כל זה לא ירא כי הוא יהיה עמו וירד עמו ויעלה עמו ונהנה ירדו בכבוד ובמעלה בזכות יעקב כמו שאמרו ראו היה יעקב לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו דכתיב כחלי אדם אמשכס בעבותות אהבה ונכון דרשוהו במדרש אמשכס בעבותות זה אברהם דכתיב אהב את יוסף דעתם בזה כי הגלות היה חמור מאד בעבודות ועיניו כמש' לאברהם בברית בין הבתרים והיה ראוי להתחיל לירד למצרים מיצחק דכתיב כי גר יהיח ורעך ומשם התחילו ה' שנה כמו שתמצא בחשבון שנותם לולי שהתפלל יצחק על זה כמו שדרשו מעו יצא מתוק כלומר ממדתו של יצחק שהוא עו יצא מתיקות וחמד מלפניו וכמו שדרשו אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אבל יצחק לא תזכיר כי תמיד התפלל עליהם וכמו שחזקו במסכת שבת ועוד אמר שנתן אות משמו על זה כי שמו היה יצחק ונתן הש"ן ולקח הצדיק ונשאר רדו כי התפלל עליהם שלא יהיה הגלות אלא רדו ועל זה היה מתיירא יעקב מזה הגלות והוצרך לכל מה שעשה מהקרבן ולתשלם המנין לשבעים נפש כדי שיהיו מנין משוב כנגד שרי מעלה שהם שבעי' ולכן נמנו והיו סס ונולדה יצחק בין החופות למלאות המנין כל זה ראיה לדבריהם ז"ל כי ראוי היה זה הגלות להיותו חמור מאד לולי זכות אברהם הנקרא אדם כמו שנאמ' בחבלי אדם אמשכס בעבותות אהבה ואהיה להם כמרימו עול על לחייהם ואט אליו אוכיל ובזכותו הריב

העול לצד לחייהם שלא יכבד עול הצואר כמו שעושה החכם הטוב והולך אותו לאט שיוכל לסבול העול כי מלת אוכיל כמו סבל כמו ולא יוכל הארץ להכיל ומה שהביא לרבותינו ז"ל לדרוש הפסוק על גלות מצרים בעבור שכתוב למעלה כי גער ישראל ואיהבהו וממצרים קראתי לבני ובאכת שיש בענין זה הגלות שאלה גדולת כה היה הסי' כי שאר הגלות בבל ורבותינו ז"ל אמרו במדרש כי היה על שגגות האבות אברהם שגג שלש שגגות אחד ביציאתו מן הארץ וירידתו למצרים מפני הרעב והשני שהביא לאשתו הצדקת במכשול עון כמו שכתב הרמב"ן ז"ל והשלישי באמרו במה אדע כי אירשנה כמו שאמר בעון במה אדע נאמר לו ידוע תדע' ויעקב שגג לקבל לשון הרע על בניו ועל שעשה ליוסף שניו על בניו כמו שאמרו ז"ל לעולם אל ישנה אדם בנו מן הבני' כי בסך דמשה ז"ו מילת שעשה יעקב ליוסף בתורת בסיס נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ושלא קיים כבוד אבי ואם באותן עשרים שנה ויש גם בענין סוד געלם בענין רבי עקיבא וחביריו כי כך עלה במחשבה ונאמר הסוד לאברהם כי ידוע תוע וגו' וגם ליעקב ולכן היה מתפחד וזבח זבחים כמו שכתב הרמב"ן ז"ל ולפי קבלת רבותינו ז"ל גילה השם לאברהם גלות מצרים באר הישב כמו שנאמר לו ידוע תדע כי שאר הגלות לא נגלה לו אלא בדרך נסתר בפסוק והנה איבה וגו' וזוה אמר ידוע תדע לשון ביאור ומה שאמ' בארץ לא להם ולא אמר במצרים יש מי שאמר מן החכמים כי לא היה חיוב הגזירה להירד במצרים אלא שנתגלגל הדבר בענין אחי יוסף ונתקיים דבר הגזירה במצרים ויש מי שאמר כי עיקר הגזירה היתה במצרים משני טעמים האחד מירידת אברהם וכתבי' ויגע האת פרעח כי רמו לזה הגלות' והשנית שאמר בכאן בארץ לא להם כלומר בארץ חס הארור שהוא הפך מורע אברהם הכבוד דכתיב ברך את אברהם בכל ומוצע שם המכונן דכתיב ברך ה' אלדי שם ומצרים בנו של אם המקולל ועל זה נאמר בארץ לא להם כלומר הפך לא להם ועל זה נאמר אשר הוצאתיך מבית עבדים ולא אמר מהיות עבדים אלא מבית עבדים הארורים ולכן התחילו להגלות באכ השני ביצחק כי כפנו התחילו הארבע מאות שנה והיה הגלות בארץ כצרים שהוא בן השני לחס דכתיב ובני חס כוש ומצרים והיו נופל על ענין ומה שתלה הכתוב בזכות יצחק שהקל הגלות בזכותו בעבור שהיה חפא בעקב בעשותו שני יוסף יותר מאחיו כמו שאמרו ז"ל אל ישנה אדם בנו מבין הבנים כי בסנת עשר וזו וכו' ואין הכוונה לומר שאם לא עשה בן שלא ירדו כי הדבר היה מוכרח אבל נתגלגל הדבר בסיבת זה וגם ביוסף הייה חטא שהיה מסלסל עצמו והיה אומר לאחיו ראה מה עשית לי אבא ועל זה היה נתפש בבית הסוהר בעבור אשת אדוניו ואמרה ראו חבאי' לנו איש עברי מדה כנגד מדה וכמעט היה בכשל בשתי עיבורת גלוי עריות מאשת מוסיפר טבא למעשה לולי דיוקנו של אביו שהראה לו ומצות הציצית שהצילחן מן חטא כמו שדרשו בפסוק ותתפששו בגדו באותו ענין דתן דיציצית' ועוד אמרו במדרש יוסף גרם קריעה לאביו ולאחיו ולכן נקרע עליו בגדו שני וזבח בגדו בידו והגיהתו אצלה ובא האדון לפני כהני פרעה כי היתה אומרת כי הוא רצה לאנוס אותה וקרעו והוא אומר היא תפשה בנגדי וקרעה אותם ודנו כהני פרעה שיראו הקר' אם הוא אחרי' הבגד היא תפשה בו ואם הוא בפני' הבגד הוא רצה לעשות המעשה ומצאו הקרע אחורי' הבגד ולכן עשה יוסף עם כהני של פרעה הסד שלא קנה אדמתם' ועל כל אלו העניינים תלה הכתוב הכל בזכות יצחק שהתפלל כמו שאמרנו ובאו שם בכבוד גדול וראו

ויהי יעקב

וראה פרעה מעלת וצוה לבא יעקב לפניו ובאה על ידו ברכה
 ובסתלק הרעב כפי קבלת רבותינו אל ועלה נילוס והשקה כמו
 שדרשו בפסוק ויברך יעקב את פרעה: כמה ימי שני חייה
 שהימים לא היו ארוכים בזמנו וחשב כי זה היה זמן מאד
 באורך ימים ושנים ועל כן שאלו כי מה טעם לשאול לו כמה
 ימי שני חייו אלא בעבור זה כי פרוב האנחות והצרות שעברו
 עליו נראה זקן מאד ולכן תסח שלא ראה בזמנו איש זקן
 כמוהו והוא השיב כי אין זה פרוב ימים ושני כי שיבה נוראה
 בו כי אבותיו היו זרע ברך ה' ויראת ה' תוסיף ימים והיו חייהם
 ארוכים והוא בצרותיו היו ימי רעים ומועטים ולא השיגו ארז
 ימי שני חייו אבותיו ויברכו כמנהג הזקנים כי ידע שחפץ
 בברכתו והנה כל זה כבוד ומעלה להם וכל זה בזכות אביו כי
 לא בעבורם כל כך כמו שאמרנו כי בעבורם קצת עוון אשר
 חטא נאב הזקן ובוסף כמו שאמרתי והכל סימן לדורותינו
 כי כמו שעשה החסד הגדול עם אבותינו במצרים כן יעשה
 עמנו בזכות האבות למען שמו הגדול ועלה אותנו מגלותינו
 כמו שרבו כאן ואנכי אעלה גם עלה כי אנכי הוא המעלה
 ואנכי הוא העולה ולכן אמר משה בגאולת מצרים מי אנכי כי
 אלך אל פרעה אתה הנסחתם אנכי אעלה וכן לעתיד כמו
 שאמר הנביא אנכי אנכי הוא מנחמכם לרמוז לגלותינו ולכן
 אמר אעלה על גלות מצרים גם לרבות גלות בבל עלה
 על גלותנו זה ועוד בעבור שכניתו אשר היא עמנו בגלות
 שיעש זה כי עונותינו גורמין אורך גלותנו וגורמין שחשכיתו
 אינה במקומה אלא כצפור נודדת מן קנה ועל זה דרשו אל
 משהד אב מבריא אס בן מביש ומחמיר ולכן שודד לאב שהיא
 נכסת ישראל ולכן תמצא בכל מקום שזוכר ישועתו של ישראל
 מזכיר שכניה דתיב צדיק ונושע הוא וכמו שכתוב בגאולת
 מצרים אשר פדית לך ממצרים גוי ואלדיו כי כל מקום שגלו
 שכניה עמהם דתיב אנכי ארד עמך מצרימה גלו לבבל שכניה
 עמהם דתיב למענכם שולחתי בבבל ותיב ושמתו כסאי
 בעלם גלו לאדם שכניה עמהם דתיב עמו אנכי בצרה
 ולעתיד לבא כתיב גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הנדה
 מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורובק על חסור ועל עיר בן
 אחונות:

פרשת ויהי יעקב

בישישים חכמה ולורך ימים תבונתו
 (איוב יב)

בישישים חכמה

הכתוב הזה לפי דעת
 רבותינו אל אינו נאמר
 על כל אדם כי אנו
 יודעים כמה זקנים וישישים שאין בהם חכמה כלל אדרבה הם
 טפשיים באורך ימיהם ולכן כפרשים אותו על חכמי לב ובלבד
 חכמי התורה אמרו חכמים אל תלמידי חכמי כל זמן שמוקנים
 חכמה מיתוספת בהם דתיב בישישים חכמה ועמי הארץ
 כל זמן שמוקנים מטפשי דתיב ושעם זקנים יקח וכן
 האמת והטעם בזה ידוע וכבר כתבו חכמי המחקר כי חי
 האדם הנהוגים הוא ד' מדרגות והם תולדות והבחרו וחישישות
 הזקנה והנפש תעלה באלו ארבעה זמנים מעליו לעליו
 ועל כן קראה שלמה בשירי בארבעה לשונות סוכתי יונתי
 וכלתי תמתי על הפרק הראשון קרא סוכיא רודפת אחר
 וחומר ועל הפרק השני רעתי מתדבקת בתורה ובמצות

ועל הפרק השלישי קראה יונת על שהיא מתדבקת בשם ית'
 כינה בבת זוגו ואחר כך קראה בלה שהיא כולה שלימה
 אמר אחותי רעיתי על הילדות והילדות הוא מעט משגולד
 אדם עד עשרים שנה ובה הזמן יש בו גידול תמיד והבחירות
 הוא מבן עשרים עד ארבעים והוא הזמן שנשלם בו גידול
 האיברים והם עומדים על סתונותם והישישות הוא
 מארבעים ועד ששים והוא הזמן שבתחילת הכחות לחסור
 והולכין הלך וחסור מעט מעט ואינו נכר כל כך והזקנה הוא
 מששים עד סוף החיים שבעים או שמונים לפי כח התולדה
 ובה הזמן נראה חלישו בכח הטבעי עד שיפסד הגוף לגמרי
 ובאלו הד' זמנים משתנה האדם מסוג למוג ואין זה מקומו כי
 זה מדרגי הרפואה ואלו הארבעה זמנים הם נכללין בשלשה
 זמנים עליו ועמיד וירידה וכנגד לו השלשה זמנים נתקנו לנו
 ג' תולדות בקר ערב וצהריים להתפלל בלא שלשה זמנים בבקר
 בזמן העליה ובצהריים בזמן העמידה והערב בזמן הירידה
 להתפלל לפניו שיעזור לנו בשלשה זמנים אלו ולהודות לפניו
 על קיומנו ועל שהוא מספק כל צרכינו באלו השלשה זמנים
 וכנגד אלו השלשה זמנים שלשה כחות באדם האחד נקרא
 נפש ומשכנה בכבוד והשני נקרא רוח ומשכנה בלב
 והשלישי נקרא נשמה ומשכנה במוח והוא הנקרא כבוד
 והוא שכתוב למען יזמרך כבוד והיא הנשאר אחר הפסד
 הגוף ושובן לארבעה יסודותיו כי השתים נפסדות
 ואובדות באבדן הגוף כי בהם דומה האדם לבעלי חיים והוא
 משתתף עמהם בשתייהם כי ברוח אשר בלב ישתתף אדם עם
 בעלי חיים בכח ההרגש והדמיון וחמשה חושים כי כמו שהם
 באדם כן הם בבעלי חיים כי יש להם רצון ובחיר הולכין אחר
 הנאות ובורחים מן הנזק וסוה יבא האהבה והשנאה והקעס
 והרצון ואפזיות ורחמנות וכל זה בבעלי חיים וככה אשר
 בכבוד ישתתף אדם עם הצמחים גם כן כמו עם בעלי חיים כי
 בזה הכח הגידול וכח הזן וכל זה בלי כוונ ורצון והיתרון אשר
 לאדם הוא הכתר שהוא הנשמה שאין לבעלי חיים עסק בזה
 פלל ואין צריך לומר לצמחים והכח אשר בכבוד הנקרא
 נפש מתגברת בעשרים שנה הראשונים שהם זמן העליה
 והכח אשר בלב הנקרא רוח מתגברת בזמן העמידה עד מ'
 שנה והנשמה מתגברת בזמן הירידה בזמן שירדות השתים
 ולכן כשהאדם מתעסק בחכמה תחזק הנשמה בזמן הירידה
 בשחלו הכחות הגופניות המעיקין לה וזהו מאמרם תלמידי
 חכמים כל זמן שמוקנים חכמה מתוספת בהם ואם האדם
 מתעסק בחכמה החושית כלומר לדברים הגופניים תחלו לו
 בזמן הזקנה כשמחלישין הגופניים וזה הוא כי עמי הארץ כל
 זמן שמוקנים וכו' ולזה אמר שלמה שמע עצה וקבל מוסר
 למען תחכם באחריתך כלומר השתדל להיות מן הרודפים
 אחר החכמה השכלית בנעורך כדי שתגבר הכח השכלי
 באחריתך בזמן הירידה אמרו אל בן עשרים בהיותם כלומר
 במה שהאדם איתו בהיותו בן עשרים דרך טובה או רעה בזה
 ימות וכן מצונו באבות ישראל שסמך למיתתן מיתוספת
 בהם חכמה ושלימות כמו משה שבידי ישראל פוּד למיתתו
 גאליהו בהסתלקו ששאל ממנו אלישע ויהי נא פוּד שנים
 ברוחך אלי מי שני חלקים במה שיועד שיחיה בבקר הנוטל
 פ' שנים בכספי אביו שהוא היה תלמיד מובהק דתיב אשר
 יצקמים על ידי אליהו ולא היה שואל שיתן לו פ' שנים מכה
 שיועד כי אין זה בידו והראיה שאמר ברוחך בכאן ולפי דעת
 חכמינו אל שאל ממנו שיתפלל עליו לעשות דברי נסים
 כונהקים כפלים ממנו כי הדור היה מתקלקל והיה צריך
 חכמה יתירה ממנו וכן היה שהחיה בן השונמית והאיש
 הנביא דתיב ויהי הם קבונים אישי דבר אחר שרופא
 צרעת

צריעת נעמן שהאיש הנביא קם על רגליו ולביתו לא הלך
 להוריע כי הצדיקים אצלו במיתתן הם חיים גדולים יותר
 מחיים ומה שלא הלך לביתו לחוש לכבוד אלישע שלא היה
 פי שנים ברוחו ממש והצרתו הזו היא התחייה והם שקולים
 כתחייה שלימה לקיים פי שנים וכן ארבע להכמי ישראל כריני
 אליעזר הגדול כמו שבא בסוף פרק ארבע מיתות וכן ברבינו
 הקדוש שמסר לבנו מסורת חכמה כמוכר בבתובות ולזה
 הזמן היה מתלללים החסידים השלמים שיגיעו אליו דכתיב
 על זאת תפלל כל חסיד אליך לעת מצוא וגו' והיה אובר
 דוד המלך ע"ה הודיעני ה' קצי ומדת ימי וגו' ואם יגיע לאותו
 קצ' והנה יעקב בשעה שהתחילה החולשה בו והרגיש עצמו
 באפיסת הכחות וזה היה בשנה האחרונה ליסיו קרא לבנו
 ליוסף ומסר לו מסורת חכמה וכן במדרש ויקרא לבנו ליוסף
 אין קריאה אלא בדברי תורה וחכמה דכתיב ויקרא אל משה
 ובו משה משין מלאכי השרת וקרא זה אל זה ואמר וכן ויקרא
 יעקב אל בניו להודיען סוף הילות וזה היה בשנה האחרונה
 דכתיב ויחי יעקב וגו' ובמדרש ויחי עולה ארבעה ושלשים
 רמז לחיי יעקב האמתים היו ארבעה ושלשים שנה שבועה
 עשר שנה שהיה עם יוסף קודם גלותו ושבעה עשר גם
 לאחר גלותו עד שמת ואחר שמסר לו חכמה השביעו ואמר
 לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך וגראה כי יוסף לא
 שם ידו תחת ריכו שאם כן היה זוכרו כמו שהזכיר בעבר דתי'
 וישם העבר את ידו וגו' ועל כן אמר השבעה לי וגו' וכתב
 הרמב"ן ז"ל לא היה חושד יעקב ליוסף שלא יקיים דברו כשאמ'
 לו אעשה כדברך אבל פחד שלא יגוחו פרעה להפריד
 במצרים ויאמר לו יעלו אחיך עמו או לא ירצו להעלותו כלל
 אלא שיקבר במצרים לכבוד להם ולזכות וכל שכן לדעת
 המדרש שאמר כי כל ימי חיי שוהיה במצרים שבועה עשר
 שנה לא חש אדם בשינוי ולא הפילה אשה ולכן היה צריך
 להשביעו וכן היה כי לולא השבועה לא היה מניחו פרעה
 דכתיב כאשר השביעך ולפי דעת רבותינו ז"ל בתחלה אמר לו
 איתשיל על שבועתך כמו שהוא מוזכר בסוטה ואחרי כן
 בשנפל למשכב וידע שהוא קרוב למיתה שלח פעם אחרת
 בעבור יוסף לברכו ולברך בניו ונראה כי יוסף לא היה נפרד
 ממצרים בעבור המלך ובמדרש אובר שנתירא שלא יחקור
 אותו על מכירתו ולא למצדו' וספר לו ענין מיתת אמו
 היאך מתה בדרך ולא הכניסה למער' כסתנצל כי על פי הדבר
 קברה שם בפדרש חכמים ז"ל לומדין אותה כמה שהזכיר
 בדרך שני פעמים כלומר בדרך שיעברו בניה וכתב הרמב"ן ז"ל
 כי הכוונה ליעקב שלא הולך איתם למערה אף על פי שהיה
 מהל' מועט ככרת ארץ כמחלך אדם כן הבקר עד שעת סעוד'
 כמו שהעיר הרמב"ן ז"ל היה כדי שלא יקבר עם שתי אחיות כי
 יבוש מאבתיו ולכן קברה שם וראה נשאת לו בהיתר ורחל
 באהבתו אותה ובגדר שנדר לה לקחה' כל זה התנצל
 מפחדו שלא יתשל בעלייתו וכל זה בעבור כי הוא המשלים
 זוגות המערה ולכן חזר וצוה לבניו אם אולי יתשל יוסף
 ועוד נצרך להשביע יוסף ולהתנצל כמנו כי ידע זדון עשו
 ופחד שיעלה ואולי שיבא ברוע וחיל כי האריך ימים יותר
 מכנו כי אמרו במדרש שחזרו משנות יעקב שלשים ושלש
 שנים על מה שנתרעם ימי שני סגוריו ונמר והיה לו לברך על
 הרעה כדרך שמברכין על הטובה וכן תמצא שלשים ושלש
 תיבות באותו דבור ויאמר פרעה אל יעקב כמה וגו' כי השם
 מודקק עם חסידיו כחוש השערה וזהו שיעלה עשו וחשב
 שאם יעלה יוסף יעלו עמו גם רכב גם פרשים וכן קרה לו
 כי כתב בספר בן גוריון וזולתן מספרי קדמונים כי עלה צפו
 בן אליפז בן עשו בחיל כבוד לערער על הקבורה וגברו ידיו יוסף

עליו והרג גבוריו ותפש את צפו בן אליפז בן עשו והורידהו
 למצרים ועמד שם בתפילה כל ימי חיי יוסף ואחר כך ברח
 והלך לכנ'פני ואחר כך מלך ברומ' והו בנה החייל שכרימי
 ורבותינו ז"ל זכרו קצת סוה במסכת סוטה ואחר שדתנצל
 כמנו התחיל לברך בניו ושכל ידיו בהכמה וככוונה ברוב
 שלם בייחוד גפור ובנשיאת כפ'ם וזו שתרומם אנקלוס
 אחריינו לידוחיו יוסף חשב אולי לא היה עושה ברכת ואולי
 לא תבא הברכה שאינה בכוונה והוא אמר לו ידעתי בני ידעתי
 ואז נתפיים וברכס בברכה שלימה כי בברכו בניו כתבך הוא
 ולכן התחיל ויברך את יוסף וסיים יברך את הנערים והתחיל
 בהאלדים אשר התהלכו אבותי וגו' האלדים הרועה אותי
 וסיים בהמלאך הגואל והנה הברכה אדת ולכן אמר יברך
 כי הכל ייחוד גמור ולכן הזכיר הייחוד הגמור והאצילות כלום'
 והנה הם ברוכים בשמים ובארץ כל זה באהבתו את יוסף
 ונתן לו הנבונה יזוהיה בידו לתתה למי שירצה והו שכס אהר
 חולק חד יתיר ואמר אשר לקחתי כמו שפירש הרב רבינו
 משה בר נחמן ז"ל כי עשה כמו שעשה אלישע ליאש בן
 יהואחו מלך ישראל דכתיב ירה ויור ואחר כך ברך לבניו ובקש
 לגלות הקץ ונסתלקה ממנו שכונה כי רצה לגלות להם כוד
 השמטות והזבלות ועניני הגלויות והגאולה פרס ופחד יעקב
 בראותו שנסתלקה ממנו שכונה שפא יש בבניו פסול כמו
 שהיה באברהם ויצחק ובאותה שעה אמרו לו שכע ישראל י'
 אלדינו האחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא
 אחד אמרו במדרש שאמר יעקב להקכה אין בבני שום חטא
 כי אין באחד מהם לא חית ולא שית אמר לו הקכה אעפי כן
 אינן רצוין לגלות להם הקץ כי אין בשום אחד מהם לא קוף
 ולא צד' וכשאמרו לו שמע ישראל וגו' פתח ואמר ברוך שם
 כבוד מלכותו וגו' והמשילו רבותינו ז"ל כשל לבת מלך
 שהניחה ציקי קדרה תאמר יש לה גנאי לא האמר יש לה
 צער התחילו עבדיה ותביאו לה בחשאי וכו' וזה הענין הוא
 נכבד ונעלם לידועים סודו כי ידוע כי ציקי קדרה הם ענינים
 הכבישים הקדרה כמו שאמ' גיטא ונשלו בפרור מלמד
 כי ציקי קדרה ירד להם עם הטן והמשל נאות בענין כי כנו
 שהקדרה לא היתה חסרה כלום כך בגסוק קרת שפע יש וי
 למכין והדלת הארוכה מורה על ענין הייחוד השלם ברמו ולא
 היינו צריכין יותר מזה ולפי שאינו כל כך מבואר כמו בפסוק
 ברוך שם כבוד מלכותו לעול' ועד כי הוא מבואר יותר באסוק
 מלכותו דרך ייחוד לכן הוצרכנו לאמרו בחשאי שלא יהיה
 לנו צער ולא גנאי ומירושל' מלך היה נכנסת ישראל תאמר
 ברוך שם וגו' יש לה גנאי ברבר כי משה גדול הנביאים לא
 אמרו לא תאמ' יש לה צער שאין מתבאר הייחוד מדברי משח
 שהוא היה גדול וידוע הענין והדבר שהיה לו במאר הוא
 סתום אצלו ולכן נתנו ישראל שהם עבדיה לאמר בחשאי
 מפני כבודו של משה שלא אמרו ויש בענין סוד נעל' והחכס
 רבי אברהם בן עזרא כתב בענין אחר שיעקר הייחוד הוא
 ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא השלמות הברכה
 והייחוד ולא סגי בלאו הכי והוא תיקונו כמו ציקי קדרה
 לתבשיל ועל זה אמרו יעקב' וכה שלא אכרו כשה בתורד
 לפי שהזכיר המצוה לא שהזכירו בדרך קבלת עול מלכות
 שמים כמו ביעקב' כמו שאין אנו אומרים אותו בכתר שאינו
 קבלת שמים כי כבר קבלנו אותו אלא שאין אנו
 אומרים אותו בסוסף אלא בהזכרה בלבד כמו שאמרו
 בירושלמי כשהיה שעת השמד ולא היו רשאין לזכר
 אותו בקול רם בקרית שטען מפני האויבים היתה
 כל אחד אומר אותו בחד' ובסוסף היו כוונתו

ויחי יעקב

בקול רם ולא היו אמרי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.
 שכבר אמרוהו ביחוד ויעל זה אמרו נימריה לא אמריה משה
 לא נימריה הא אמריה יעקב וכו' והמשל דומה לפוסל שאם
 נאמר אותו יש גנאי שלא אמרו משה וכסבורין העם שיש
 חסרון בתורה או שאנו עושים הפך התורה לא נימריה יש
 צער שאין היחוד שלם התקינו שיהו אמרים אותו בחשאי
 ועל זה נהגו ברוב המקומות שיהו קורין קרית שמע בקול
 רם לבד בשלמלו והוא מנהג יפה לוח הדר' ואמרו חכמי כי
 על זה אמרים במוסף באחד ימלוך בעבור ברוך שם כבוד
 לעול ועד וזה ענין נכבד ומלת הימים יש בו שתי משמעויות
 ימים ממש או לשון ימים הדברים שהם לימינו של חקכה ולא
 רצה השם ית' וחזר לברכן לכל אחד כפי ברכתו הראויה לו
 בחכמה גדולה ברוח הקודש והתחיל בראובן כי הוא הכבוד
 ונכלל תמצ' ברכות שלימות התמלל על ראובן שימחול לו עון
 יצועיו וזה יתר שאת ויתר עז כלומר שישא עונו כמו הלא אם
 תטיב שאת כלומר מחילה יתירה כי עונו עז וקשה כמו שהוא
 עז ביותר כן תהיה סליחתו על ענין גדול כמים בעבור כי הוא
 בכורו טפה ראשונה קדושה שלו ורעת אנקלוס כי שאת
 כחונח מן וישא אהרן אג' ידיו עז זה מלכות מן ויתן עז
 למלכו בכור כמשמעו ואבד שלשה מעלות הללו כהללי יצועי
 אביו ולכן היתה הפסקה בפסוק וישמע ישראל פרשה סתומה
 אשר שיעורח תשעה אותיות אשר שלש פעמים נפסד שלשה
 מעלות הללו וכן בשמעון ולוי תמצא ברכה שלימה
 שהתמלל עליהם שיחסר אפס כי עז ועברתם כי קשתח כי
 לשון ארירה לשון חסרון וחלק האף והפיץ העברה על מרה
 שעשו ואם ימעט אף זו ברכה שלימה ועוד כלל בלשון
 אחלקם ביעקב כי נחלת שמעון בתוך נחלת יהודה ונחלת
 לוי ערים בכל ישראל כדאמרין הפץ עכרות אפך על ידי סבת
 האף והעברה חיו להם ערי מקלט פנופנוצות בכל ישראל.
 וכן תמצא ביהודה בענין המלכות ובענין המשיח ושלא יסור
 שבט ממנו כמו שדרשו אל אלו ראשי גליות שנכבד הבאים
 בורע יהודה מצד האב שרודין בעם ומחוקק נשיאים שבארץ
 ישראל ששם היתה החכמ' דאורי' דא' מחכי והם מזרע דוד
 מצד האם ומה שאמרין בסנהדרין אנן כייפינן להו הוא
 בחכמה אבל במסילה לבני בכל וכן תמצא ברכה לכל אחד
 ואחד וכן גללים כלם ואמר וזאת אשר דבר להם אביהם וגומ'
 ויש בענין אשר דבר להם אביהם לשכינה כמו זאת היתה לי
 בזאת יבא אהרן ואמרו במדרש אמר להם יעקב לבניו עתיד
 אדם כייצא בי לברך אתכם מן המקום שאני פוסק יתחיל
 הוא הדא הוא דתיב וזאת הברכה דרשו לנו ענין גדול כי
 יעקב ומשה יש להם שייכות גדול במדותם ובעניניהם אדם
 כייצא בי שיעקב סדרתו אמת דתיב תתן אמת ליעקב ומשה
 רבינו הנחיל תורת אמת זה שלישי לאבות וזה שלישי לאחים
 זה רועה וזה רועה ואמרו כי ראוי היה יעקב שתנתן תורה על
 ידו לא שלא הגיע העת והזמן גם במיתתן ש שייכות שמתו
 חוצה לארץ ויש ענין כי יעקב נכנס לארץ בגוף ובשר ומשח
 לא גוף ולא בשר וזה הוא שאמר כי אנכי מת בארץ הזאת
 איני עובר כי מאחר שהוא מת ידוע הוא שאינו עובר וכו'
 ויוסף בעצמותיו לכדי ויש בזה רמז למתי הגלות כמו שדרשו
 אל במסנת תעניות בפסוק וירא ראשית לו ויתא ראשי עם.
 ויש בענין מיתת יעקב ענין נסתר כמו שדרשו אל במסנת
 תעניות יעקב אבינו לא מת ואף על פי שנזכר בו מיתה דתיב
 הגה אנכי מת ותיב וירא אחיו יוסף כי מת אביהם להם
 נראה כי מת אבל על האמת לא מת כי בעיקר האמירה לא
 נזכר בו מיתה כשאר האבות כי לא נאמר בו אלא ויגע ויאסף
 אל עמו ומה שהשינו לו שם וכי בכדי ספרו ספדי' וחננו

חנטי' וקברו קבריא לא היו מבינים כוונתו כי גמ' הוא ידע
 הכתובי עד שאמר להם מקר' אני דורש מה זרעו בחי' אף הוא
 בחיים ואז הכינו כוונתו ועל זה אמרו במדר' מתהלך בתוכו
 צדיק זה יעקב שהוא איש תם ומתהלך כמו ויתהלך הנוך
 וכמו שתרנגם הירושלמי ואינו כי לקח אותו אלדים וליתונו
 ארי לא אמית יתיה ח' ובאמת יש הפרש גדול בין
 הסתלקות יעקב לחנוך וגם ענין אליהו שחזר עצמו לפידי
 אש הוא דקות מזה וכבר רמז זה הרב רבינו משה בר
 נחמן זכרנו לברכה ואמר וידוע זה הענין במסכת שבת
 ובמסכת כתובות בהיא דקפולא דשבת והיא דר' בכתובות
 והם דומים לזה ויש הפרש ביניהם כמו שרמז הרב זכרנו
 לברכה במה שכתב רמזו כאן כפירושו ואחרי אשר
 בירכן צוה להם קברו אותי אל אבותי אל המערה וגו' וכתב
 ויעשו בניו לו וגומר אלפי דעת חכמי אל שבני בניו לא יגעו
 בארונו שהם בני כנעניות ורצה להוציא שמעות ולוי שלא
 יגעו בארונו ונשתטחו לפניו ועשו תשובה גמורה וכתל
 להם וצוה שלא יגעו בו יוסף דרך כבוד כי הוא מלך ולא ילול
 במעלתו ושלא יגע בו לוי דרך כבוד שהוא עתיד לשאת ארון
 הקדש ולא ילול במעלת הארון והכנים במקומן אפרי וכנשתה
 וחלקם היאך ישאו אותו שלשה מכל צד וסוים מי ופי יהיו
 במזרח ובכל צד כמו שהם מסויימים בדגלים וזה הוא שאמר
 הכתוב איש על דגלו באותות כלומר באותות שאמר להם
 אביהם בארון כי משה היה חושב היאך יחלקם ולא יטיל
 קנאה ביניהם אכר לו הקדוש ברוך הוא איש על דגלו
 באותות כמו שחלקם אביהם ואין קנאה בדבר וכתב הרב
 רבינו משה בר נחמן זכרנו לברכה לפי דרכנו למדנו עשרה
 דברים בענין המת מזה הסיפור של יעקב ויש לנו לאחוז דרכו
 כי אלו העניינים הם להיותו רמז לבנים כי מסנו יראו וכן יעשו
 בשאר הדברים שלמדנו מסנו כמו שכתבנו בפרשת וישלח
 יעקב האחד הצואה כשאדם מרגיש אפיסת כחתי
 וימיו קרובים למות שיצוה בניו ובני ביתו כי כן מצינו ביעקב
 ויצו אותם ויכל יעקב לצוות את בניו וכן נהגו אחריו שביצו
 בדרך ויצו את שלמה בנו וכן אמר ישעיהו לחזקיהו צו לבידך
 וכן לאחיתופל ויצו את ביתו וגומר והשני
 מצוה לקיים דברי הכת דתיב ויעשו בניו לו כן כאשר צוים
 והשלישי שישתדל האד' להקבר בארץ הנבחרת כאשר עשה
 יעקב וצוה את בניו על זה וכן העלו את כל השבטים וכמו
 שחשביעם יוסף כי כל אחד צוה כן ואם לא נזכר ואף דינה
 העלו עצכותיה כמו שהוא ידוע היום קברה אצל נתאי
 הארכלי כי יש לארץ ישראל מעלה גדולה על שאר הארצות
 כמו שספרו לנו חכמים זכרונם לברכה בכמה מקומות והתורה
 אמרה וכפר אדמתו עמו ויש בתחית המתים מעלה
 גדולה בזאת הארץ כה שאין כן בחוצה לארץ אף על פי
 שבכל הארצות יש תחיה אין בכאן גלגול מחילור' אלא
 ויציצו מעיר כעשב הארץ והרביעי להקבר עם
 משפחתו ואבותיו כמו שכתב כאן ושכנתי עם אבותי
 ויש בענין החזק ענין מקובל לתועלת הגוף והנפש ואם אינו
 דבר שכלי והחמישי נשיאת על הכתף דתיב וישאו
 אותו בניו לא בכהמות כי הנצרך לכך הוא עונש דתיב
 ומעת אשר סר אמציה מאחריה וקשרו עליו קשר בירושלם
 וינס לכישה וגומר וישאו אותו על חסוסים והששי
 לויית המת עד שיקבר ומתאבלים אחריו דתיב באבגר
 והמלך דוד הולך אחרי המטה ויאר העם לפניו ולאחריו
 וכן בנשים כמו שאמר מקום שנהגו לצאת אחר המטה
 נשים יוצאות לפני המטה יוצאות וכו' וכן ביעקב ויעל יוסף
 לקבר את אביו וכו' וכל בית יוסף ואחיו ובי' אביו וגומר
 והשביעי

זה שביעי הנבי והחסד על המת דכתיב ויספדו שם מספד גדול וכבר מאד וכתו ויבכו אותו מצרים וגו' וכן מצונו באברהם לספד לשרה ולבכותה ורבותינו ז"ל קבלו שבועה להספד וגו' לבני שלשים יום לגיהוץ כי באלו הזמנים מקבל שני הגוף אכל האבות והצדיקים אין מקבל הגוף שלהם שני דכתיב במשה לא כהתה עינו וגו' וזה לאחר מיתה העידה התורה שאם בחיים היה זה אין כל כך שכח כי כמה זקנים אינם משתנים בזקנותם ויש בתלמוד הרבה מזה שלא היו משתנים במיתתן. והשמיני האבלות דכתיב ויעש לאביו אכל שבועת ימים ורבותינו ז"ל קבלו הדברים שהאכל אסור בהן בשבעת ימי אבלות ובתוך שלשים יום ובתוך שנה ואין זה מקומו. והתשיעי הנחם שלא יתקשה על מתו יותר מדאי דכתיב וינחם אותם וידבר על לבם כי הבכי והאבלו הראוי הוא עבוד השם ית והרבו הוא כקורא תגר על משפטי השם אלו הם תשעה דברים שהם מפורשים בכתובים. והעשירית היא קבלת ר"ל זהם התכריכין ממשנתן לכן ושלא יהיו יקרים בדמים וכן צו החכמים הגדולים ונשיאי ישראל לעשות ויש ענין גדול בתכריכין כמוזכר באות הגדה של ברכו באותה רוח שאמרה שאינה יכולה לילך מפני שהיא כמחצלת של קנים כל זה כלשון ר"ל עם קצת תוספת ביאור ליפות הדברים. אחרי שובם הזכיר חסידות יוסף היאך התנהג עם אחיו ולא הזכיר להם דבר בסרחון ומחל להם ופרנסן וצוה להם במותו

שיעלוהו משם והכתיב בנאולה דכתיב ואדים פקד יפקד וגו' ויש במדרש כי רמז להם כי מן הארבע מאות שנים שהיתה הגזירה להיות במצרים כי כלם היו יודעין אותה שיחסר מהם קץ וישארו רדו וזה הוא פקוד יפקוד פירוש לשון חסרון כמו כי יפקד מושבך מן המנין. דבר אחר במדרש פקוד להוודה יפקוד לעתיד שרפו להם הגלו כי בכלם יפקוד השם לישראל ויעשה למען שמו הגדול כמו שאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד רמז לארבע מלכיות ושב יעקב זה מלכות בבלי ושקט ממלכות פודי ופרס. ושאנן ממלכות יון. ואין מחריד ממלכות אדום. הנה הכתיב בכל המלכיות. השם ית ברחמי וחסדיו יקיים אותו במהרה בימינו כשאמר הנביא אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל וגומר.

גשלם ספר בראשית. תהלה למגיד אחרית מראשית.

ת

ג ב ג 3 ואלה